NERVUL ETIC AL LITERATURII • ARTE • PUNCT ŞI VIRGULĂ

Anul XIV
Nr. 47 (499)
Sîmbătă
20 noiembrie
1971
8 pagini
1 leu

Proletari din toate ţările, uniţi-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Poeme de Eugen Jebeleanu

Schimbarea crucii

Iată crucea. Ţi-am adus-o
pentru că lemnul celeilalte
a putrezit.
Trebuie, vai, tată, să vă fixăm pe voi, morţii,
ca pe nişte fluturi.
Altfel,
ne părăsiţi de tot.
Este o grozăvie
în soarele acesta minunat
de Martie.
Optsprezece ani au trecut de atunci...
— Ei şi ? — îmi zîmbeşti.
— Şi ce ?

Şi crucea ridică braţele
a nedumerire.

Iarbă proaspătă

Crescuseră ierburile încă o dată.
M-am dus s-o deştept.
— Lasă-mă, te rog, lasă-mă să mai dorm puţin... —
m-a rugat.
M-am dus să mai aştept un an din
puţinii mei ani, un an
din nesfîrşiţii ei ani...

Copiii veacului

Ni-i frică să spunem că uneori suntem nebuni,
că ne încîlcim într-o reţea circulară de ochi orbi,
că suntem numai un firmament de păianjeni
în care ucidem lumina,
că nu suntem cei mai buni
şi nici măcar buni,
că mersul nostru repede şi drept
este strîmb,
că suntem salutaţi cu silă
sau teamă
cum fac sălciile sfîşiate
în faţa viforului —
că suntem priviţi ca nişte cartuşe
şi că puţin îi pasă celui cu pieptul ciuruit de proiectile
dacă prin el va luneca luna
transformîndu-l într-un fagure de miere —
sau încă un proiectil...

Împrumutat vieţii

Uneori mi se pare că-mi vine sfîrşitul
cînd aerul nu-mi mai intră în plămîni,
ci se lipeşte de nări ca o frunză.
Tăcute planete,
de unde viaţa priveşte nevăzută spre noi,
mă-ndrept spre chipul vostru cu nedumerire.
Nu ştiu nimic.
Nu cred decît în bunătate.
Mă folosesc de nişte mîini
care nu sunt ale mele
Mi-au fost dăruite. Şi nici măcar atît : împrumutate.
Nu le-am putut păstra cum mi-au fost date,
au îmbătrînit singure —
piele
a unui copac
topit în zare.
Un copac
care nici el nu-i al meu.
Alunecă stele din el şi nu pot
să le opresc.
Sunt împrumutat vieţii
de către moarte.
Văzduhul mă leagănă
într-o lume de flăcări şi fum.
Arse, boabele de grîu
vor părea peste cîteva secole
gloanţe
şi gloanţele — boabe de grîu.
Nu e tot una.
Trebuie să arăt că nu e tot una.

Să despart apa de flăcări
cu mîinile mele
împrumutate.

TITUS POPOVICI:

Fals tratat despre amintiri

TITUS POPOVICI la 14 ani

O saisons, o châteaux
Quelle âme est sans défauts ?
RIMBAUD

I

Acum un an sau doi, — (ce început de romanţă leşinată : „Acum un an e lungă vreme !") — încercam în paginile aceluiaşi „*Luceafăr*" abordarea unora din ideile care mă obsedau — şi aveam impresia că nu numai pe mine. Indiferent de titlurile lor cam sofisticate, acele articole se învîrteau, ...da ! acesta e termenul, *se învîrteau*, în jurul unei întrebări-cheie : Toţi proclamăm cu integrală sinceritate, că epoca — această patrie a noastră în timp — este una dintre cele mai formidabile din istorie. Niciodată n-au avut loc în conştiinţa omenirii şi în conştiinţa fiecărui component al ei, mutaţii de o asemenea amploare şi intensitate, de un asemenea dramatism. Niciodată sublimul şi grotescul, măreţia şi josnicia, necesarul şi absurdul (şi înşirarea antinomiilor ar putea continua, la nesfîrşit) nu s-au aflat într-o asemenea interdependenţă, într-o asemenea ciocnire directă. Niciodată în istorie, oamenii — pe toate treptele de cunoaştere, de înţelegere, de acceptare sau refuz — n-au fost atît de implicaţi în Istorie, întruchiparea modernă a Destinului. De ce atunci literatura nu s-a ridicat pînă la nivelul acestei experienţe umane fără precedent ? Care sînt frînele, interioare sau exterioare, care ne împiedică să fim, *cel puţin*, cronicarii acestui timp : deşi ambiţia, secretă sau nu, a scriitorului e să nu rămînă un simplu cronicar ?

Recitind acum, la începutul unei colaborări mai lungi, acele articole, m-am îngrozit de cantitatea de cuvinte-suport, pe care le îngrămădisem în jurul unor idei, de altfel simple şi mi-am reamintit formula lui Lenin : „bîlbîiala limbaj esopic" Voiesm să spun „în cuvinte multe şi legănate", exact ce am spus în numărul trecut al „Luceafărului" : „Datorită unor practici revolute şi unor mentalităţi care *mai* dăinuie (despre toate acestea aş dori să vorbesc altădată, pe larg) noţiunea de responsabilitate a scriitorului comunist nu şi-a putut căpăta, după părerea mea nici pe departe, adevărata plenitudine".

Voi încerca deci, să vorbesc despre toate acestea *mai pe larg* şi în orice caz clar şi simplu: gînduri, fapte, oameni, amintiri, da, da şi amintiri, deşi cred că e totuşi prea devreme pentru Memorii. Deci :

— *De la apariţia ta în literatură ai traversat o perioadă bogată în evenimente istorice Care dintre ele te obsedează şi îţi solicită fibra epică ?* (Adrian Păunescu).

★

Evenimentele istorice, cum le spui, au năvălit asupra mea şi în mine, cu mult înainte de apariţia în literatură. Deci, răspunsul cere o lungă, dar sper că nu lipsită de un oarecare interes, paranteză.

Încercînd acum o scufundare în „negurile trecutului" pot să spun că pe lîngă senzaţiile enorme ale copilăriei — trăită frenetic, cu pielea, cu ochii, cu o imaginaţie fără frînă şi o lipsă de măsură în toate. — primele noţiuni de care îmi amintesc (univers de care mă apropiam cu o misterioasă curiozitate lacomă, în virtutea cine ştie cărei predestinări) — au fost *politice*. De pildă „curbă de sacrificiu"...

— Taci, lasă... După cină, îi spuse mama tatei, care avea indignările foarte sonore. Nu vezi că e copilul aici ? Să nu înţeleagă altceva...

Eram foarte mic ; nu înţelegeam nici una nici alta. Eram însă şi foarte curios : am întrebat. Am înţeles *altceva*, evident. Şi azi, în faţa cuvîntului am ezitări, mă tem să nu greşesc şi să nu recadă asupra obrazului meu, din trecut, palma aceea magistrală pe care am primit-o cînd am greşit prima dată. În societate... Seară. Frînt, păstrînd doar în ochi galopul sălbatic al zilei — era, atunci, atît de lungă o zi ! aveam locul meu în bucătărie, ghemuit lîngă sobă. Îi ascultam fascinat bolboroseala roşie şi, în ziua de care vorbesc, deşi era vară, eu auzeam urletul lupilor peste pusta îngheţată şi le vedeam ochii lucind violet-verzui, sub stelele încremenite. Tocmai plînsesem, nevăzut de nimeni, deoarece tata, ajutînd la pregătirea cinei, fredonase „Vasilică buze moi / Să vii seara pe la noi" — şi cîntecul acesta nu ştiu de ce mă sfîşia, mi se părea expresia unei suferinţe intolerabile.

Tocmai plînsesem în secret, nevăzut de nimeni, cînd am primit o vizită neaşteptată. Era un tînăr coleg al tatii la P.T.T. ; mic, slab, subţire, agitat. Purta veşnic un basc adînc tuflit pe frunte, erau în mare rivalitate la popice, sportul „naţional" al poştaşilor ardeleni şi — în acelaşi timp — prilej de lungi certuri, deoarece mama nu-l putea suferi pe *egzaltat*. „Din cauza lui, spunea, întîrzii mereu la masă. Îţi atrag atenţia că *egzaltatul* nu va sfîrşi bine, îl priveşte, dar tu ai familie.

— Mamă, ştii ce părere am despre prostiile care-i umblă prin cap. Dar e un băiat atît de simpatic..."

— Un *egzaltat !*

(Termenul, în gura mamei mele, a rămas pînă astăzi un grav semn de depreciere : uneori mai am prilejul să-l aud, adresat mie şi mă jenează din cale-afară: mă consider atît de lucid, atît de măsurat...)

Intrarea acelui tînăr în ceasul de tihnă al cinei, a fost ca o explozie de aer rece. Îmi părea rău nespus după tristeţea mea călduţă : îmi dădeam seama că din pricina musafirului neaşteptat voi fi trimis la culcare, singur. Pe atunci întunericul coridorului era populat cu monştrii înspăimîntători pe care-i rînisem în timpul zilei, în mari bătălii epice şi care acum, niţel refăcuţi, cît timp mă odihnisem lîngă sobă, în bucătărie, mă pîndeau. De atunci monştrii au dispărut din coridoarele întunecoase, au îmbrăcat alte forme ; sînt atît de greu de recunoscut... Păcat !

Tata a început să se certe cu tînărul acela, căruia-i spunea Ioşca. Îl chema Iosif, mi-am adus perfect aminte, acum în clipa în care scriu aceste rînduri ; celălalt nume i-l voi spune puţin mai tîrziu.

Nu înţelegeam de ce se ceartă : tata era foarte violent la supărare : deobicei vocea lui amplă era plăcută, catifelată, dar acum o acoperea pe a celuilalt, umplea toată bucătăria, se umfla ca o apă : Iosif se agita, gesticula, se plimba în sus şi-n jos. Îmi părea rău că tata nu-l lasă să spună şi el ceva şi în acelaşi timp eram încîntat şi speriat, deoarece tata arunca nişte înjurături nemaipomenite, lungi şi

(Continuare în pag. 3)

ÎN ACEST NUMĂR:

Nervul etic al literaturii
de Ov. S. Crohmălniceanu

Genul comic în critică
de Edgar Papu

Versuri de autori tineri

Poşta redacţiei de Fănuş Neagu

Poeme de Apollinaire
în traducerea lui Taşcu Gheorghiu

ROMUL LADEA : „DRAGOSTE DE MAMA"

În pagina a 5-a:

„MEMORII"
de
ZAHARIA
STANCU

Publicul vrea să creadă în noi

Niciodată, în istoria culturii române, scriitorul nu a fost confruntat mai des cu publicul său, ori cu publicul în general. S-a întîmplat ceva în această ţară, ceva important şi durabil: mase mari de oameni s-au trezit la cultură. Un fruct oprit multe decenii a putut fi contemplat şi gustat de cei pentru care el, uneori, nici nu exista. Nu ştiu care este raportul dintre numarul de soldaţi ai ţării mele şi numărul de soldaţi ai nu ştiu cărei alte ţări. Ştiu însă că *România este o ţară cu un număr neobişnuit de cititori.* Publicul nostru literar este comparabil cu publicul de teatru, în privinţa numărului, şi cu cel de cinema în privinţa patimii cu care urmăreşte destinele scriitorilor şi cărţilor care-i plac. Desigur că perioada de înflorire a publicului nu a coincis cu perioada de înflorire maximă a literaturii. Dar cînd, în librăriile ţării româneşti, au apărut — mai ales după Congresul al IX-lea al Partidului — cărţile importante ale veacului şi cărţile importante ale ţarii, întreg acest moment fericit a găsit un public gata. Opere ce păreau inaccesibile au fost tipărite în ediţii de masă. Un poet ermetic ca Ion Barbu s-a epuizat—vorbesc de numărul de exemplare!—într-un timp record. Cărţile de eseistică literară au cunoscut un regim de vînzare comparabil cu al romanelor poliţiste. În afară de gustul pentru noutate şi senzaţional, pe care l-a dovedit şi în acele momente publicul nostru, o constatare majoră se impune: *avem un public excepţional.* În puţine părţi ale lumii fructul literar cade, cu un asemenea noroc, pe minţi şi suflete ce vor să fie fecundate de un gînd fericit. Am văzut — împreună cu încă doi spectatori — în Statele Unite ale Americii filmul *Satiricon* al lui Fellini. Filmul a rulat privit aproape numai de scaunele goale. Compar acum această imagine cu imaginea cinematografelor noastre asaltate de public, cu imaginea Librăriei Sadoveanu asaltată de cumpărători de carte. Sigur, norocul scriitorului român este deocamdată şi nivelul cinematografiei naţionale, ca şi nivelul televiziunii naţionale. E adevărat că televiziunea noastră nu concurează deocamdată literatura noastră. Dar tot atît de adevărat este că în acest larg public literar de astăzi, se află simburele unui public care iubeşte literatura şi care ar fi, cred, în stare să o prefere şi televiziunii şi cinematografului. Pe acest public pot conta cele mai bune cărţi ale acestor ani. În acest sens, *scriitorul român al anului 1971 nu vorbeşte cu neantul, ci cu un cititor viu, într-o ecuaţie în care ambi termeni se poartă echitabil, meritîndu-se unul pe altul.*

Am fost joi, 18 noiembrie, la Braşov, la o întîlnire cu studenţii de la Politehnica din localitate. Am avut o discuţie de o mie de ori mai interesantă decît multe dintre interviurile pe care aş aspira să le fac de acum încolo. Regret că ţinerea mea de minte mă lasă cînd e cazul să reproduc întrebările altora şi răspunsurile mele. Voi semnala totuşi *semnificaţia* acestei întîlniri M-am aflat faţă în faţă cu publicul. Desigur că nu era tot publicul din România, dar era un public în măsură să spună ceva. Am fost tulburat să văd că aceşti studenţi politehnicieni ştiu mai multe despre scriitori decît unii dintre studenţii umanişti. Dar, lucru curios. Întrebările lor erau foarte tăioase, ei se adresau celui din faţa lor, nu atît pentru a-l cerceta profesional, cît pentru a-l iscodi moral. Şi iarăşi un lucru interesant: în acel club al Casei de cultură a studenţilor din Braşov *niciunul dintre cuvintele mari — patrie, ideal, caracter — nu suna fals, aplauzele lor subliniau idei normale, dar am înţeles mai tîrziu că, înainte de toate, ei subliniau cu aplauze coerenţa acelor lucruri normale,* iar nu ideile (pe care le respectau, sau care-i lăsau indiferenţi, şi care i-ar fi enervat dacă ar fi fost incoerente, adică fără curacter). La un moment dat, unul dintre ei m-a întrebat: *„Cum îşi ţin scriitorii promisiunea pe care o fac din cînd în cînd cititorilor de a spune adevărul?"* Mi-a fost, desigur, greu—să încerc măcar— să mă hazardez în răspunsuri, în numele tuturor scriitorilor. Am răspuns numai în numele meu. Şi acest răspuns constituie şi substanţa articolului de faţă: *nu ne mai aflăm în faţa opţiunii, nu ne mai aflăm în faţa angajamentului, nu ne mai aflăm în faţa promisiunii, ne aflăm în faţa Lucrării.* O facem ori n-o facem? Publicul e dator să ceară, cu bunăcuviinţă firească, de la noi, să-i dăm Opera pe care o merită (pe care o merită, uneori, într-un fel care nici nu-i convine în primele secunde). Căci dacă este un lucru trist în istoria morală a literaturii române de ieri, atunci acesta se cheamă *insuficienta participare la istorie* (şi de aici pierderea încrederii publicului în noi). Să ne uităm cu luciditate în urmă şi să observăm că niciunul din actele mari ale istoriei naţionale nu şi-a găsit totuşi cronicarul. Niciunul dintre actele eroice şi niciunul dintre tapetele tragice. Ne lipseşte romanul Zilei de 23 August, dar, în acelaşi timp, ne lipseşte şi romanul vieţii şi morţii unor oameni ca Lucreţiu Pătrăşcanu. Iată ce ne pot întreba cititorii: *unde aţi fost voi, scriitorii români, în tot acest timp?* (Să nu ne facem iluzii! Nimeni nu ne acordă — şi bine face — circumstanţe atenuante ori dispense de conştiinţă pentru ceea ce *nu* am scris). Şi desigur, noi răspundem : *am fost aici.* Dar de prea puţine ori noi am stat faţă în faţă cu rădăcina istoriei dramatice a ţarii noastre şi de multe ori, de prea multe ori, ne-am confruntat numai cu faţada. Dar desigur, şi acum — dacă am continua să ne lamentăm că ieri nu am făcut bine tot ceea ce am făcut şi să nu vedem ceea ce trebuie să facem azi — am lipsi din istorie.

Publicul vrea — înainte de orice — *să creadă* în noi. Nu interesăm nici prezentul nici viitorul decît în măsura în care existăm şi scriem cu demnitate, răspundem şi curaj. Adică fără dispense morale.

Adrian PAUNESCU

cronica literară

BĂTĂLIA PIERDUTĂ ŞI CÎŞTIGATĂ DE POETUL DAN DEŞLIU

Adunată, selectiv, într-un tom greu, de proporţiile unui roman-trescă poezia lui Dan Deşliu îngăduie felurite constatări. Cea mai importantă dintre acestea priveşte unitatea de ansamblu a creaţiei poetice a lui Dan Deşliu, într-un destin literar complicat dar nu mai puţin autentic. De la intîiele, puţine, compuneri de poezie din „Caietul amintirii" (1942—1947), cu echilibru precar şi dominate de Arghezi (**„Parcul vechi, cu iarba iască şi frunzarele vilvoi, este, cu văpsele noi, ca o ceaşcă chinezească. Cu smarald şi cu topaz şi cu nimeni pe alee, care singură se-ncheie într-o panglică de-atlaz"**, etc. pînă la „Drumul spre Dikson" din 1969, se desfăşoară, construindu-se, o carieră poetică originală, demnă de stimă, cu acumulare gradată de interiorizare meditativă. Şi e semnificativ faptul că cele două laturi extreme ale acestui destin de poet se justifică reciproc şi se pun în lumină; putem spune, astfel, că un cititor dornic să cunoască poezia lui Dan Deşliu este moralmente obligat (cu atît mai mult-un critic !) să o parcurgă fără idei preconcepute, de la un capăt la altul, aşa cum autorul şi-a structurat-o în actuala antologie.

Poemele de întinsă notorietate în epocă : „Lazăr de la Rusca" (1949), „Minerii din Maramureş" (1951), sînt azi fapte de istorie literară, ceea ce ne obligă să le discutăm şi să le înţelegem în cadrul unei perioade istorice anumite. Fără a intra prea adînc în definirea ei, am dori să atragem atenţia asupra unei foarte cuminţi procedări a foarte tînărului poet din acei ani care alături de alţi creatori, dornici să edifice o literatură nouă, calitativ diferită (ba chiar **opusă** celei tradiţionale, „vechi") au recurs la **modelul literaturii populare !** În atmosfera de erori ale proletcultismului, dar şi de reală însufleţire, de sinceră propensiune spre scrierea unei poezii româneşti în socialism, această întoarcere a privirii către poezia populară ne pare, judecată de la distanţa celor două decenii de clarificări, cît se poate de fericită, de salutară. Nu este, firesc, meritul exclusiv al lui Dan Deşliu, el a procedat astfel în consonanţă cu destui alţi autori, precum: E. Jebeleanu, M. R. Paraschivescu, M. Banuş, M. Beniuc, N. Cassian, R. Boureanu, C. Theodorescu, V. Porumbacu, şi lista de nume în mod justificat, s-ar putea extinde.

Judecate în plan artistic, cu ochii criticii de azi, cele două poeme care i-au asigurat faima tînărului Deşliu păstrează un farmec de grabnică vetustete, cuprinzînd şi pagini vii, pline de mişcare şi de patos social, de umor, o anume simpatică discursivitate de tip oral — definitorie pentru întreaga poezie din „În bătălia pierdută". Cel dintîi, „Lazăr de la Rusca" este şi cel mai bun din toate poemele lui Deşliu, pînă la cele cu o structură intimă diferită, mai apropiată istoric : „Naţionala Nr. 7", „A avea şi a nu avea" ş.a. În „Lazăr de la Rusca" intonarea în metrică populară (din lirica folclorică sînt preluate, în chip personal, şi viziunea naturii, baladescul) dă o gravitate indubitabilă rostirii. **„În dunga Banatului pe cărarea muntelui, în drumul olerilor la crucea pădurilor"**, într-un peisaj măreţ: **„Mări, colea drept în faţă, lins de ploi, colins de ceaţă, creşte Padeşul piept, pe costise cu pietriş, pe culmi cu mestecăniş"**, are loc un act criminal, cu viză de intimidare socială. Un ţăran luminat este ucis de niste „jivine" umane, înhăitate prin păduri. Iată un tablou, profund popular în spirit şi exprimare, al voinicului ucis, cu versuri la fel de frumoase şi viguroase cum sînt cele citate anterior : **„Dar Lazăr e-n peştere, pe culcuş de lespede, cu brîşcile hăcuit, cu pietroaie învălit, cu şopirle la călcîi, cu munţii la căpătîi..."**

Poemul este minat de tonul gazetăresc, de un patos sumar, neconvertit în poezie, cuvintelor li se îngăduie rapida alinierе metrică a unui articol de cotidian în versuri : **„Şi mă bintuie un dor să-mi fac munca mai cu spor"** ; ca să redea indignarea poporului faţă de crima politică respectivă, Dan Deşliu se mulţumeşte cu hiperbole palide, a căror insistenţă nu convinge artistic : **„Vuiau munţii, de minie, vuia peştera pustie, / vuia codrul cu izvorul şi vuia, vuia poporul !"**. Glorificarea eroului e revelatoare prin sintagmele pur gazetăreşti asamblate în versuri. Lazăr se află **„şi-n sudoarea muncilor, în risetul pruncilor, în şoapta frunzarelor, în plînul ştiarelor, în clocotul tinereţii, în toată lumina vieţii / ce din mustul trudei creşte"**... Să nu uităm, totuşi, că autorul avea, scriind acest poem, 22 de ani !

Satisfacţiile de ordin artistic sînt mai puţine în „Minerii din Maramureş", epos al suirii în vîrf de munte a unui agregat. Nu ne pricepem la tehnică, dar de ani de zile ne punem întrebarea : de ce Dumnezeu respectiva maşină trebuie urcată **întreagă**, cu atîtea dificultăţi, de către voinicii mineri, ajungîndu-se la schilodirea prin sacrificiu de sine a unuia, şi nu este demontată, cum ar părea mai natural ? E o întrebare pe care am auzit-o rostită şi de alţii şi care influenţează asupra „dramatismului" din poem. „Minerii din Maramureş", mai compozit în construcţie, cu căutări de ordin formal (metrici diverse, dialoguri, rime ingenioase etc) este mai rău scris decît „Lazăr de la Rusca", în sensul că **exterioritatea** abordării, prezentă şi în primul, atinge aci limite greu de susţinut. Cu neglijenţă de reporter grăbit, Deşliu notează : **„pe drumul desfundat de ploi, / un camion sălta în iureş, spre Baia Borşa zoritor, purtînd un motocompresor"**, maşină pe care o vedem ulterior în ascensiune : **„către stîncoase cărări, / un car se duce cu tot zorul, / şi-s nouă fraţi în preajma lui, / şi-n car e motocompresorul"**... E interesant aliajul de imn al metalului şi tehnicii cu cel mai marcat sămănătorism: **„E dimineaţă ca-n poveşti, / cu cerul clar, ca o fîntînă, / cu soare proaspăt în fereşti, / cu limpezi fluiere la stînă"**. Tînărul poet încerca să creeze tipuri, şarjînd teribil, ca în cazul lui Remeş, artificier bătrîn, care nu-şi găseşte nădragii dimineaţa, deşi atît el cît şi baba lui se ştiu unul pe altul „ca argintul viu" ; Remeş e repezit, face glume modeste, îi mustră sicriitor pe cei tineri, corectat cu blîndeţe el însuşi de Toader, eroul. Remeş are şi o poveste, foarte prozaică şi lungă : **„Inginer aveam, / pe unul Avram care nu o dată ne-a furat la plată"** etc.

...Un agreabil incident de lectură : selectînd fragmente din amplul poem, autorul ne oferă o surpriză. **„Vă mai aduceţi, cred aminte, de somnorosul moş Axinte ?"**, ne întreabă Dan Deşliu iar noi rămînem încurcaţi. Poetul are prea mult umor ca să nu se amuze el însuşi de întîmplare : nu, nu ne aducem aminte de moşul cu pricina, pentru că pasajele în care el era dat în vileag ca somnoros nu au fost reţinute în actuala formă a Minerilor din Maramureş !...

Din întregul poem păstrăm unele reuşite parţiale, ce ţin mai mult de genul epic, precum şi fragmente descriind pregnant efortul viril, gestul eroic : **„Munte, munte, brad bogat, / trăsnetul te-a sărutat, / piatra că ţi-a singerat ? / Parcă s-a lăsat un nor pe lumina ochilor, / şi din cerul înroşit, soarele s-a prăvălit, şi tot muntele căzu"**...

„Formulele rachetei" (1957), urmînd celor două alcătuiri epice comentate, ne pare o foarte slabă poemă, explicînd, la modul articlier, din ce este alcătuită racheta intercontinentală ce apără pacea : din „gladiul lui Spartacus", **„Arma lui Zizka Chiorul — ghioagă şi duh de fier. Tronul lui Doja Gheorghe, roş-plumburiu ca iadul. / Şi roata care-o ştie Bălgăradul... Şi limba ghilotinei, clamînd «Robespierre»"**. La acestea se adaugă buzduganul de aramă al lui Stenka Razin, carabina bătrînă minuită în Illinois de taica John Brown, şi „armura de ură" a unui erou mai puţin cunoscut, negrul antilez Tonssaint l'Ouverture...

Tot din 1957 datează şi „Cîntec de ruină", poem de inspiraţie baudelairiană (mai ales în prezentarea bătrînei apariţii luxoase care **„trecea-n amurg cu ochii-n tărîmul celălalt"**). Sînt nişte lirice note de drum în America, pline de opinii hotărîte, de condamnări şi aprobări cu privire la un aspect sau altul al societăţii americane. În „Despre oţel" (1959) caracteristic este jocul poetului, care confundă diverse instalaţii cu nave de zbor şi alte elemente tradiţional lirice. După ce scrutează în cuptor „printr-un ochean de azur" şi vede, într-un frumos distih : **„planeta-n flăcări, încă neînchegată cu jerbe de sori şi de stele-mprejur"**, autorul este cuprins de o păgubitoare dezinvoltură versificatorie, retorică. Un inginer îl corijează pe poet : cutare ansamblu nu e un castel subpămîntean vrăjit, ci **„cum să vă spun ? E pur şi simplu un postament pentru cuptorul de o sută de tone !"** Excursia continuă, autorul îi face faţă inginerului-cicerone : **„Nu-mi vorbi de oxizi, de acizi / basme savante ştiu eu, destule !"** Pentru a nu insista excesiv pe marginea acestei compuneri poematice, vom spune că în ea este evidentă atît încercarea generoasă de a cunoaşte viaţa oţelarilor şi a o glorifica, cît şi demersul neinspirat, exterior, ruinat de prozaisme oral-vioaie : **„O clipă, tovarăşe inginer ! / N-aud eu bine / ori vine / un vuiet de rugină din Reşiţa de ieri ? / — E o discuţie la oţelărie : / aceleaşi veşnice / probleme tehnice..."** ; uriaşul simbolic de oţel este descris comod : **„semeaţa ta frunte (!) aurorâ de fum şi văpăi, soare de noapte peste dealuri şi văi, / peste creste cărunte (!)"**.

Prea prozaic şi „adus din plaivaz" este şi „Prima baracă", cu **„unu' Florică, de'l avui ajutor prin cinze'ş-trei la Electroputere"**, care cîntă zărzărea-zărzărea în lungul zilei şi împreună cu guralivul meşter : **„Trăgeam tare cu alde Florică / şi încă vreo doi / la acoperiş"**... Deşi compus cu intenţii de contrapunct, poemul nu se „leagă", dialogurile lui zburdalnice rămîn departe de poezie. Şi în poema următoare „Spre ţara visată" (1964) dăm de corijarea sfătoasă a poetului care încurcă lucrurile : nu, nu se află în faţa unui vapor orientat spre Calea Lactee, meşterilor „cică" li se pare **„c-ar fi mai degrabă, / niscaiva rezervoare pentru distileria de azot"**.

Aşa cum este ea dispusă în actuala antologie : poemele de largă respiraţie (1949—1969) ocupă jumătate din carte, cealaltă jumătate cuprinzînd piese lirice luate din volumele **Ceva mai greu**, 1958, **Cercuri de copac**, 1964, **Minunile de fiecare zi**, 1964. **Ţara lui nu-mă-uită**, 1969 şi **Drumul spre Dikson**, 1969, e greu să urmărească evoluţia poeziei lui Dan Deşliu, în întregul ei. Astfel împărţită antologia te obligă să-l urmăreşt pe Deşliu în genuri, epic şi liric, de unde gîndul că o dispunere cronologică a textelor, indiferent de dimensiunile lor ar fi de preferat.

Căci, fără să aibă loc o fractură a identităţii artistice, lirica lui Dan Deşliu, mai ales cea din ultimul deceniu, poate surprinde pe cineva care-i ştie doar poemele. Glasul poetic e acelaşi, ticurile de oralitate, vocativele (Păi vezi ? ; Hei ; hai să zicem ; precum ştiţi ; ce să mai vorbim : pasămite ; carevasăzică ; hei, voi plaiuri bătrîne ! noroc, meşterе vrăjitor ! treaba asta ; ceva talent : cum văd eu ; la urma urmelor ; cine ştie ; mă rog, aşa-şi-aşa : bunăoară ; ce-i drept ; dacă nu mă-nşel ; dacă-i vorba etc. etc) dar poezia cîştigă foarte mult în specificitatea sa, degajîndu-se de marile, incredibilele traversări de proză sfătoasă, ritmată din poeme. Vom preciza că ultimele asemenea texte de mari proporţii, de la „Naţionala Nr. 7" încoace, se înscriu de drept, în orientarea lirică, rodnică, definitorie pentru autor.

Vom cita o splendidă „Meduză moartă", melodioasă cîntare a inefabilului, amintind de E. A. Poe : **„Viscolul din adîncuri / mi-a zvîrlit la picioare, / într-o dimineaţă, o floare de gheaţă / veşted putrezitoare... / / O ridicai, o lăsai, murmurai : / ce superb străbăteai, parcă ieri, străveziul sarai, / piclă de stinjenei şi mărgărinte, / iubire ucisă, adusă aminte, / vis năruit în cuvinte!"**. Impresionant este omagiul „Pe un fluier de fag" adus cîntăreţului anonim, ale cărui cîntece „umblă singure", din veacuri, pe cînd : **Meşterul rămîne-n umbră, / neştiut şi plin de slavă, / ca o floare de dumbravă"**.

Nu doar permanenţele sînt glorificate de poet (mai ales pămîntul patriei, ştiut „de mai nainte să fi venit pe lume") dar şi veşnica mişcare şi transformare („Către Proteu"). Poetul marilor priveliştі industriale şi sociale, e în stare să surprindă mişcarea umilă, expresivă a clipei înseşi: **„Un ram vibra uşor, de parcă / atunci o pasăre zburase"**, într-o melancolică „Uitare" ; el se lasă legăn cu fericire de întoarcerea luminii de primăvară, aducînd o nouă statornicie **„Şi care şi cîmpuri / şi creste, fumegătoare sub stropii de soare, / şi roiuri de vise, / de gize, de stele, / lunecă lin, a poveste, / şi noi, laolaltă cu ele, lunecăm în lumină, / pe-o melodie dulce-amară, / întorşi din larna morocănoasă / în primăvară, / ca dintr-o zare străină, / acasă..."**.

Piesele valoroase din partea a doua a antologiei sînt prea multe pentru a fi amintite aici altfel decît prin „sondaj". În „Pomul, doar", întîlnim o ars poetica gravă pe tema : arta nu păstrează viaţa durabilă şi **„Trecută-n file, frunza păleşte / mîna alături, zace înfrîntă ;** în carte mai sînt cîteva arte poetice, de un sarcasm nefericit („Precum" ; „Aşa şi tu" şi „Principalul") monotone şi neglijent scrise.

O interesantă secţiune o constituie poeziile „N-aţi văzut o balenă albastră" şi „Oglinzi încleştate" (cu alte cîteva piese de inspiraţie înrudită) pe tema copilăriei. Oamenii mari sînt cei scrutaţi dinspre copii, cu „înţelegere" : **„tînjeşte pînă la adînci bătrîneţi / vietatea bolnavă de copilărie"** şi. **„De dincolo de riduri / şi de ochelari, / ca dintr-o odaie-închisă, / cu nasul turtit de fereastră, / copiii se uită la oamenii mari, / ca-ntr-o oglindă încleştată"**.

Lirica de dragoste a lui Dan Deşliu este, în fine, un domeniu de referinţă. Şimţirea sa erotică e una de o bărbătească delicateţe, umbrită de melancolie, nobilă, cu leitmotivul dăruirii „bolnave" de sine : **„O atît de bolnavă iubire, / sufletul meu, ţi s-a dat"** („Gînd vechi"). Într-un hieratic „Vestige" iubita e văzută cu mută adoraţie : **„Lîngă plaurul verde-n amiază, / lotca se legăna ameţită, / Peste noi, ca o piază, / raze lungi de răchită. / Parcă şi gîrla se legăna, / stuful, şuviţa / de soare subţire, / şi tu, legănată-n privire / ca-n vînt o lalea"**. Dramatice cîntece de iubire sînt şi „Schiţă de urs" şi „Remember" al căror sobru endecasilab străbate cu stricteţe drumul spre dragostea pierdută : **„iar eu veghez, căci sînt hotarul tău şi-n mine se sfîrşeşte tot ce eşti"**.

„În bătălia pierdută" ne pare o antologie binevenită. Ea configurează pe deplin un destin poetic, mult mai bogat şi mai nuanţat decît l-am simplificat noi în aceste pagini, din necesităţi de demonstraţie. Este, totodată, un destin bărbăteşte asumat, cu înfrîngerile şi victoriile sale, aşa cum autorul însuşi o spune într-un lapidar catren : **„Iubiri, dezastre, zîmbete, suspine / nu s-au pierdut, ca undele pe lac : / tot ce-am trăit rămîne scris în mine, / ca vîrstele în cercuri de copac"**.

Ilie CONSTANTIN

* *Dan Deşliu :* În bătălia pierdută, *editura „Eminescu" — 1971.*

LUCIAN BLAGA

Teatru

Ediţie şi prefaţă de Eugen Todoran. Editura „Minerva".

avant premieră editorială

ION AGÂRBICEANU

Opere (vol. 6)

Antologie şi prefaţă de Mircea Vaida. Editura „Minerva".

JEAN BART

Europolis

Roman : Editura „Minerva".

compendiu

ION AGÂRBICEANU

Meditaţie în septembrie

La editura Dacia *a apărut de curînd o selecţie reprezentativă din publicistica lui Ion Agârbiceanu. Ediţia este îngrijită de Aurel Sasu şi prefaţată de Mircea Zaciu.*

Întinse pe o perioadă de peste cincizeci de ani (1911—1962), articolele lui Agârbiceanu publicate în recenta culegere se remarcă prin diversitatea preocupărilor. Autorul Arhanghelilor *a participat la comemorările importante, a salutat evenimentele culturale, a luat atitudine în problemele de interes naţional. Memorialistica sa vorbeşte despre o conştiinţă care s-a format lent, dar temeinic, influenţată în mare măsură de concepţia istorică a lui Iorga şi de literatura lui Sadoveanu.*

Caracterul ocazional al publicisticii nu afectează, în consecinţă, consecvenţa cu care au fost urmărite cîteva principii fundamentale. Prin calmul său ardelenesc, Ion Agârbiceanu dă impresia că în decursul anilor nu a făcut decît să-şi exploreze propria personalitate. Lectura articolelor lui Iorga i-a stimulat sentimentele patriotice, iar povestirile lui Sadoveanu i-au confirmat convingerea că literatura autentică nu se poate naşte decît prin apropierea de simplitatea şi îngăduinţa naturii. Alături de aceştia, Maiorescu, Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici, Coşbuc, Goga, Rebreanu sau Avram Iancu, Aurel Vlaicu au reprezentat pentru Agârbiceanu imagini ale propriului devotament faţă de valorile certe.

Ca şi în proză, scriitorul ardelean nu are nici în publicistică ambiţia stilului. Lipsite de jocul de idei care constituie farmecul, dar şi efemeritatea genului, articolele sale impresionează prin onestitatea de a repeta adevăruri recunoscute. Asemeni unui patriarh, Ion Agârbiceanu se mulţumeşte cu condiţia de propagator anonim. El recunoaşte, de altfel, că mai presus de sentimentul creaţiei l-a trăit pe acela al existenţei morale : „La temeiul scrisului meu a fost emoţia estetică şi, poate mai mult, emoţia etică, mai ales după ce fusesem atras de adîncimile sufletului omenesc". (Mărturisiri).

GELLU NAUM

Copacul-animal

În recentul volum de versuri, Gellu Naum continuă să cocheteze suprarealist cu temele obişnuite ale liricii. Din cauza acestei disimulări, textele pot fi privite atît ca fantezie verbală cît şi ca iradiaţie a unor elanuri reprimate ironic.

În primul caz, impresionează caleidoscopul asociaţiilor, retorica uzînd de elemente surprinzător de concrete. Mina poetului cade cu repeziciune pe claviatura cuvintelor stîrnind adevărate cascade de sunete şi imagini : „...ne simţim rotunzi ca în colecţia aceea / e o situaţie plăcută / o umbră de intimitate un fel de salopetă veche eu am făcut ce am putut şi uite că mi s-a deslipit numărul de pe guler ca să nu mai vorbim de alte necazuri mărunte".

În al doilea caz, farmecul constă în a descoperi în prestidigitator un solitar copleşit de amintiri şi efuziuni romantice. Senzaţia de singurătate este deosebit de intensă în poemul care evocă cinematograful cu lumea sa absentă şi impenetrabilă : „treceau în rînd ca într-o excursie şcolară dădeau din mîini făceau gesturi fără nici o semnificaţie treceau pînă la capătul pămîntului şi înapoi nu mă vedeau treceau ca printr-o sală goală". Acelaşi temperament romantic explică şi virtejele de observaţii cinice, constituite în mici pamflete independente : „era convins al dracului că mutîndu-se dintr-o colivie comună în alta pe măsura aripilor lui de javră ciungă înfamă şi indolentă înseamnă a te elibera". Copacul-animal (ed. Eminescu) *aparţine unui autor patetic care dă cuvintelor o libertate aparentă.*

ŞTEFAN MARIAN

Acvaforte

Romanul poliţist Acvaforte (ed. Junimea) *are toate calităţile genului, dar nu excelează prin nici una din ele. Personajul care povesteşte acţiunea este de o dezinvoltură convenţională, iar surpriza finală funcţionează ca şoneria declanşată de un ceasornic.*

Autorul a încercat să suprapună intriga poliţistă peste fondul unor probleme estetice. Astfel, pictorul Dan Socrate, victima unui asasinat, a realizat cîndva un tablou care conţine cheia mai multor enigme : tehnica detaliului sugerează capacitatea de a falsifica bancnote, iar peisajul reprezentat indică locul unde au fost ascunse bijuteriile pictorului şi, totodată, locul morţii acestuia. Detectivul trebuie să uzeze, prin urmare, de cunoştinţe artistice. El ilustrează concepţia profană conform căreia arta „ascunde" o semnificaţie la care se ajunge prin descifrare.

În cap. VII, Şt. Marian citează prima dintre legile romanului poliţist formulate de Van Dine : „Cititorul şi detectivul trebuie să aibă şanse egale de a rezolva problema". De fapt, respectarea acestei legi constituie o imposibilitate. Chiar dacă anchetatorul nu îşi face cunoscut nici o clipă raţionamentul şi se limitează doar la relatarea strictă a faptelor, el se trădează prin acţiunile pe care aceste fapte i le determină. Cititorul se transformă astfel, dintr-un virtual anchetator, într-un anchetator al anchetatorului.

Deplasarea de perspectivă este evidentă şi în romanul lui Şt. Marian. Mai mult decît acţiunile personajelor, interesează acţiunile detectivului care trebuie urmărit şi supravegheat ca un adevărat infractor.

Alex. ŞTEFĂNESCU

JANCSÓ ELEMÉR

S-a stins din viaţă, la vîrsta de 66 de ani, savantul şi istoricul literar Jancsó Elemer. Eminent reprezentant al literaturii maghiare din ţara noastră, analist subtil al acesteia şi al legăturilor ei tradiţionale cu cultura poporului român, omul de ştiinţă Jancsó Elemér a dus şi o activitate exemplară de pedagog, mai întîi ca profesor de liceu, mai apoi ca profesor universitar, şef al catedrei de limba şi literatura maghiară de la Universitatea Babeş-Bolyai din Cluj. Îndelunga sa activitate de om de ştiinţă, literat şi pedagog, ideile sale umaniste, opera sa, l-au înscris pe Jancsó Elemer printre figurile de seamă care vor rămîne vii nu numai în memoria celor care l-au cunoscut direct.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Textele acceptate se vor publica în ordinea necesităţilor redacţionale.

Rugăm autorii care au cărţi în curs de apariţie să ne trimită portrete foto şi datele de editură pentru a le anunţa la rubrica „Avantpremieră editorială".

posta redacţiei

MOLDOVEANUL TIMIŞOREAN (Oţ de mama focului !). Ştii că în caz de nepublicare vei merge la Gurahonţ ca să mănînci lăngoşi cu brînză. Mergi, dar pe jos. Şi la fiecare haltă de ajustare să murmuri, timp de un sfert de ceas, ultima strofă din bucata „duşmanul meu" : „Şi am găsit răspunsul Pentru duşmanul meu / De astă-noapte-ncep a crede Că duşmanul meu sînt eu". Eşti !

VIKY BRADO. Spui că sînt rău, că dumneata faci poezie şi eu nu te înţeleg. Să recurgem la text. În bucata „Tu, omule, floare plăpîndă" iei la palme universul şi pe toţi cei ce-ar dori să-l distrugă (un talmeş-balmeş de criminali şi ghiocei, de bandiţi şi de berze) şi sfîrşeşti prin a striga : „Nu vrem planoare ! / Nu vrem oroare !" Îţi răspund : Eu vreau planoare / Şi zepeline / E bine ? Şi acum să mai citim şi din „Hai, pe cine hrănesc ?" : „Timplele mele vorbeau Şi buzele mele cîntau / Muşcam din stele / Cu dinţi din raze / M-am făcut lumină ! Sînt poamă cu viaţă !! / Hai, pe cine hrănesc ?" Nu crezi că, fără să vrei, cazi în vulgaritate ?

FANY HORA. Ai humor. Cred că ai şi ceva talent. Dar nechezi mult. Mai muşcă-ţi zăbala.

A. I. TITU. Spui că scrii un roman şi te odihneşti scriind povestiri. Îţi iei pauze prea scurte — şi de aceea zic că-n timpul ăsta ar trebui să te deconectezi jucînd şotron. Te sfătuiesc ca momentan să abandonezi şi lucrul la roman şi să exersezi ochi şi mînă citind mult.

ZEFIR. Mai adie şi-un vînt de vară senină. „Între flori fără de umbră Şi eterne Cel cu şeaua de ninsoare multă / Dintre cîte daruri are / Numai moartea-şi pierde". Mulţumesc. Şi trimite-mi oricînd poezii. Fără sfială

ANGTEO. De ce te chinuieşti atîta ?! Mii de cuvinte pe zeci de hîrtii, şi toate scăpate din mînă. Şi cuvintele, şi hîrtiile şi pixul. „Cînd dintr-un cer de stele / Se-ascunde una-n dos / Cînd dintre floricele Se pleacă una-n jos / Nu plînge mamă ! Cînd dintre două mere Ce date sînt în copt Unul se strică, piere Mîncat de dedesubt Fii tare tată !" Şi eu ce să fac ? Eu să mă ard cu ţigara pe mînă, da ?

DOROR NEBUNUL. Pseudonim nejustificat. Prea puţin talent ca să te cred nebun. Dovada : „Stam beat lungit pe cîmp de nori Cîinii lătrau mai tare, tot mai tare... / Statui luceferi, pierdutele femei Mă aruncau în incolorul vin de mare".

I. NESTOR LUPOAIE. Vrei să-ţi arăt greşelile ca să poţi scri mai frumos. Scrii atît de fără haz încît nu-ţi găsesc nici-o greşeală. Eşti bazalt.

T. G. E. „Fata din pădure" ţi-a jucat, în caz că lucrurile s-au petrecut aşa cum spui, o farsă de prost gust Mai multe nu sînt de spus.

ION VLAD FLORESCU. Fals. De la cap la coadă. Fals literar.

A. B. M-a impresionat scrisoarea. „Despre Lucian Blaga să nu vorbim. Studentul de azi, care sînt, este copleşit de acest nume. Deşi... Dumnezeu mai are, măcar cîteodată, şi ochi de ceară... Şi cine ştie unde taina lui floare de lotus îşi sprijină rădăcinile"... Şi mi-au plăcut şi poeziile... Căţei de trandafir se înveşmîntează / cu rece carnea trupului meu nenăscut încă / întru lauda morţii". Te vom publica.

Fănuş NEAGU

proverbe

Toader şi cinci sute

Păun al Firii lui Piţurcă din comuna Vaca se pomeni că se trezeşte într-o dimineaţă foarte înfumurat.

Starea nu-l buimăci, şi-o agonisise el mai de mult, cînd cu picătura, cînd cu lingura, dar luat acu' aşa pe nemîncatelea... După ce-şi dădu ocol cu ochii pînă la degetul mic de la piciorul sting, se constată bucuros teafăr şi trufaş. Sări apoi iute şi îngrijorat din pat şi îmbucă ceva la repezeală ca nu cumva să-i prindă urechile vreun cîntat de pupăză pe burta goală şi să-i trăznească gura toată ziua. Contra nepreväzutului se stropi totuşi şi cu ceva odicolon. Pe urmă il prinse mirarea şi bănuiala că nu poţi fi fudul doar faţă de obiectele, lucrurile neînsufleţite din cameră. Şi alea puţine pentru că lui, banii ce-i ieşeau din socoteală, îi depunea. Privi îngăduitor la puţinul dimprejur şi pînă la urmă se hotări să-şi plimbe sentimentul sau starea şi s-o ducă chiar şi neapărat pînă în satul natal. El şedea acuma tot într-un sat, dar mai apropiat de calea ferată, cu staţie, adică haltă, aşa că putea auzi mai repede şi duduitul şi fluierul locomotivei. Răspundea aici de un centru de creşterea viermilor de mătase şi, normal, şi de tăierea frunzelor de dud. Şi, la el, înfumurarea adunată cu picătura plecase nu ca la alţii, cu nasul în sus de să nu-l ajungi nici cu strănutul nici cu prăjina, plecase cu fruntea şi ochii pironiţi mîndru în jos. Încît doar unul mai bătrîn observase şi aruncase : „Ce are bă ăsta de se uită aşa fudul în jos, ca cîn' ar avea bocanci noi ?"

Cam aşa o porni spre satul natal, aflat după măgură. Păun al Firii, de parcă s-ar fi dus peste munţi.

Se îmbrăcă, îşi puse un costum întunecat, îşi îmbrăcă degetele de la mîc la mare şi de la dreapta la stînga în mănuşi tuciurii cu toate că era cald şi-şi luă un baston. Cînd să treacă peste pragul casei îşi aplecă fruntea şi capul de parcă, căzut şi neplouat la timp, — l-ar fi putut atinge clinţi şi îndura, stinghea de deasupra. Porni pe şosea săltîndu-şi sus picioarele şi întinzîndu-le lung ca şi cum ar fi mers pe ace ca să i se vadă cusătura şi dunga pantalonilor Umbra lui de-abia il mai ajungea şi lovi călciile. Merse el fudul ca musca-n lapte pînă la bufetul din comună unde le făcu semn celorlalţi să stea jos pe scaune, să nu se ridice — ca şi cum s-ar fi înghesuit vreunul să-i facă loc. Şi bău un sirop. Ieşi aplecîndu-şi din nou fruntea sub pragul de sus pe care nu-l atingea şi porni înviorat spre satul cel natal. După încovoietura măgurii întîlni un cioban care-i fusese coleg de bancă la primară ; se făcu că nu-l cunoaşte il întrebă cum îl cheamă, ce face şi unde se duce. Acesta, în pustietatea lucrării lui, mai dedat la citiri şi spuneri, i-a răspuns scurt despre numărul oilor şi de unde venea şi unde le duce :

— De la văi la munte

Toader şi cinci sute

Şi-şi îndemnă măgarul cu :

— Ciuş Costică la inimă drum.

Păun îşi continuă şi el drumul şi văzu în stînga nişte copii care adunau spice de grîu. El explică, arătînd cu bastonul, profesorului sau pedagogului, ce-o fi fost :

— Spicele adunate de ei, vor deveni pîinea noastră de mîine.

Îi mai înţelese şi ii lămuri şi pe nişte lucrători ai pămîntului care năduşeau la prăşila porumbului că e bine, e foarte bine aşa cum lucrează, „rar' umple caru'", cu toate că nu se potrivea, ei săpau acum cuiburi dese. Şi nu auzi sau se făcu că n-aude ce-i aruncă unul din urmă :

— Asta n-o fi logofătul Trancana cu mămăliga-n basma ?

Ajunse şi la fraţii săi din sat şi în vremea prînzului laolaltă, îi limpezi şi pe ei că n-au de ce se plînge, au de toate în sat de la şosea cu asfalt pîn' la... ; ca şi cum ei s-ar fi perpelit de nemulţumiri. Pînă cînd una din cumnate mai piezişă, nu mai putu şi aruncă :

— Nu-i fi d-ăla cu ce e pe el şi pe cul me, ferească dumnezeu de vreum foc că n-are ce arde ?

Păun al Firii o privi îngăduitor şi mîhnit şi porni înapoi trist. Mai bău un sirop şi în bufetul din satul natal. Şi-l mai învioră doar mirarea sau nepriceperea unuia aruncată peste o ulucă de la marginea satului.

— O fi d'al Firii ? Că dacă nu e cine e, cine e să nu mai fie ?

Şi el Păun mergea săltat ca pe ace, şi umbra mai scăzută d-abia încerca, fricoasă să-l mai atingă şi ajungă.

Nicolae VELEA

Nervul etic al literaturii

Aș vrea să fac o observație psihologică, dar care cred că interesează îndeaproape și literatura: Conștiința socială e sensibilizată mai repede și mai acut de aspectul etic al comportărilor omenești. Condițiile existenței stîrnesc revoltă, în special atunci cînd se prezintă sub formă de nedreptăți strigătoare la cer. Înainte ca Marx să fi demontat științific mecanismul viclean al exploatării muncii salariate prin sustragerea plus-valorii de către capitaliști, proletariatul s-a simțit victima unei grave injustiții. Producătorii tuturor bunurilor materiale se vedeau osîndiți la o mizerie cumplită, în timp ce cîțiva trîntori se îmbogățeau vertiginos, însușindu-și-le. Apartenența la o clasa oprimată a apărut mereu insuportabilă, mai cu seamă din cauza inechităților flagrante pe care le implica în relațiile umane. De ce oameni înțelepți, ca Esop, s-ar resemna să fie sclavii unor inși mărginiți ? De ce talente viguroase, răsărite din rîndul iobagilor, ca Taras Sevcenco, n-ar avea dreptul să-și urmeze chemarea, fără învoirea stăpînilor ? De ce exemplare umane inteligente și cuite, ca Voltaire, s-ar teme să ajungă pe mîna valeților și să primească o corecție contondentă, brutală, dacă ar îndrăzni să ia la vale vreun nobil îngîmfat ?

Pînă și în ordine existențială sîntem împinși să ne reprezentăm situațiile inacceptabile sub o latură etică. E nedrept — spunem — ca un om tînăr, cu mari proiecte de viitor în minte, să se îmbolnăvească și să moară. E injust — socotim — ca o nenorocire să lovească oamenii de treabă și să-i cruțe pe ticăloși. Reversurile absurde ale soartei iau pentru noi înfățișarea de adevărate scandaluri morale. Planul etic mișcă instantaneu, nu numai gîndirea, ci și sentimentele noastre. Putem fi în dezacord de opinii cu cineva, fără să ne aprindem neapărat. Comportările care lezează însă simțul nostru moral ne provoacă silă, indignare, proteste. De aceea interesează și mai îndeaproape literatura, ea adresîndu-se atît rațiunii cît și emotivității noastre. Scrierile cu răsunet larg și puternic în conștiința publică au implicat din totdeauna o problematică morală imperioasă : „Regele Lear", „Andromaca", „Roșu și negru", „Mizerabilii", „Crimă și pedeapsă", „Pădurea spînzuraților", „Procesul", „Ciuma", „Doctor Faustus". Aș adăuga că marea literatură se hrănește în fiecare epocă dintr-o anumită tensiune etică fundamentală. Altfel nici n-ar putea revendica meritul de a sta — cum zice Camil Petrescu — la temelia vieții noastre sufletești. Tudor Vianu se întreba odată ce înseamnă un „mare scriitor" ? Concluzia, la care ajungea, era că nu arta singură poate conferi acest titlu. Perfecțiunea operei e pentru o atare calificare insuficientă. „Marii scriitori" sînt neapărat și „mari conștiințe".

faptele și vorbele

Aceasta face ca scrisul lor să ne apară stăpînit și de o adîncă răspundere față de umanitate. Adeseori, operele marilor scriitori nici nu sînt „desăvîrșite" în sensul artizanal, fiindcă intensa tensiune morală, pe care se clădesc, le copleșește. Hotărît, Leskov scria mai bine ca Dostoievski, dar între ei doi, doar ultimul este un autor cu adevărat „mare".

La ce tensiune morală se vădește a fi îndeosebi sensibilizată azi societatea noastră ? Iată o problemă „neestetică", dacă vreți, din discutarea căreia, însă, scriitorii ca și criticii ar avea, totuși, mult de cîștigat. Nu-mi fac prosteasca iluzie că aș putea-o trata efectiv în aceste scurte însemnări. Dar a-i schița măcar unele aspecte mă simt ispitit să încerc. Există cîteva valori morale care constituie aspirații străvechi ale omenirii. Lumea burgheză le-a proclamat triumful, dar numai „juridic", „formal". Abia socialismul e în măsură să asigure realizarea lor practică. O astfel de valoare e „egalitatea". Nu pot fi de o seamă, orice ar spune legea, Rokefeller și muncitorul șomer. Socialismul, reducînd tot mai mult inegalitatea economică, vine să o desființeze realmente și pe cea din raporturile concrete omenești. Tendințele contrarii, atunci, cînd apar în lumea noastră au, sub raport moral, un caracter mai scandalos ca oriunde. A le scoate la iveală și a le denunța cu neîmpăcare e pentru scriitorul comunist o chestiune capitală de conștiință. Abuzurile de putere reprezintă forme frecvente prin care principiul moral al egalității ajunge să fie violat, principiu pe care orînduirea noastră se cade să-l promoveze obiectiv. O conștiință scriitoricească trează se va simți îndemnată să fixeze și să analizeze acea tipologie socială, de natură a-i răni dureros sensibilitatea etică. Așa cum Caragiale a îndreptat o lumină crudă asupra speței Cațavencilor, literatura noastră actuală are răspunderea să aducă sub bătaia unor reflectoare nemiloase pe diverșii satrapi, dispuși să-și transforme funcțiile publice în pașalicuri, să considere avutul obștesc proprietatea lor personală, să uite că au fost puși unde se află ca să slujească poporul și nu să-și căpătuiască familiile și prietenii.

Simțul echității comuniste e contrazis și de chipul în care destui inși înțeleg să și dea colectivității ceea ce ea le reclamă. Experții în învîrteli, trăgători patentați de chiul, paraziții, tind la rîndul lor să perpetueze niște inegalități incompatibile cu normele vieții socialiste. O literatură cu o vie sensibilitate morală nu poate rămîne indiferentă la un asemenea spectacol. Surse de inegalitate socială se mai nasc, împotriva așezărilor noi ale lumii noastre din prejudecățile rasiale și șovine, din subaprecierea femeilor sau din disprețul față de munca fizică. Nu i-a rămas cumva datoare epocii, literatura noastră, nefăcînd că i se simtă o alergie morală în fața acestor stări de lucruri ? Să trecem și la un astfel de „experiment". Pun rămășag că el va căpăta fulgerător cel mai larg ecou public.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

100 DE ANI DE LA NAȘTERE

Ilarie Chendi

Ilarie Chendi a murit prea tînăr. Avea numai 39 de ani. El a lăsat cîteva cărți foarte frumos scrise: Preludii, Foiletoane, Impresii, Critice, Fragmente, Portrete literare *etc., dar activitatea lui cea mai importanta a fost direcția pe care a imprimat-o revistelor „Viața literară" (directori fiind Coșbuc și Ion Gorun) și „Viața literară și artistică", al cărei proprietar devenise Virgil Cioflec, inspiratorul direct fiind Constantin Mille, marele zurist și democrat. Această revistă populară nu avea un caracter net socialist, dar adunase în jurul ei tot tineretul progresist al acelei vremi.*

Începînd să mai apară revista „Viața literară", la 6 aprilie 1908, Ilarie Chendi și-a consacrat activitatea revistei „Țara noastră" din Sibiu, organ politic și cultural al românilor de peste munți. El a cerut colaborarea scriitorilor care-l ajutaseră la „Viața literară și artistică". Preocupările lui erau mai strînse sau — dacă vreți — mai lărgite: „Mai puțină literatură și mai multă politică națională". La „Țara noastră" își păstrase pseudonimul G. Dumbrava, cu care semnase cele mai multe dintre articolele scrise la „Viața literară și artistică" (pe vremea aceea era moda pseudonimelor). Erau scriitori puțini și trebuiau să scrie în multe părți. Eu însumi am publicat cu multe pseudonime.

ILARIE CHENDI (în dreapta) cu un grup de prieteni

În „Țara noastră" am numere întregi scrise toate de mine sub pseudonim (1999): poezii lirice, nuvele, povestiri, cronici rimate, printre care una dedicată lui Caragiale și care n-a aparut în „Țara noastră", fiindcă Goga era prieten cu Conu Iancu și nu ar fi vrut să-l supărăm. Totuși ar fi păcat să se piardă.

Cunoscutul om politic, marele orator Take Ionescu, părăsise partidul conservator și-și făcuse o altă alcătuire politică — „partid conservator-democrat". În acest partid intrase și Conu Iancu. Conu Iancu era ilustrul scriitor I.L. Caragiale, care ținea nenumărate discursuri în sala Dacia, la întrunirile lui Take Ionescu.

Cronica rimată pe care i-am consacrat-o eu suna cam așa: NOVEMBER DUREROS: (preludiu) „Prin ramurile goale, cîntă / Funebrul toamnei mizerere. / Se-anunță zilele polare / Și-i gol al națiunii blid. / Înscrie-te, subcomisare, / În democraticul partid. / Să nu regreți că-ți lași stăpînul, / Convinge-te sărman copist / Că nu-i născut poet românul. / Românul e născut tachist. / / Îmi pare rău de nenea Iancu / Să-l văd cu toți ceilalți la fel. / Discursuri pronunțînd cu teancul, / Cațavencindu-se și el"

Take Ionescu a avut noroc cu acest partid la primele alegeri: a recoltat multe sufragii. Marele său talent oratoric exercita o atracție contragioasă, mai ales în lumea tineretului, care l-a asistat după cîțiva ani în campania de intrare în acțiune, alături de puterile aliate pentru eliberarea Ardealului. Este unul dintre făuritorii acestei uniri, alături de Nicolae Filipescu, Barbu Delavrancea, Nicolae Iorga și Octavian Goga, Comitetul Național din Ardeal și tineretul mobilizat în această campanie.

Ilarie Chendi a dus o acțiune pasionată, multiplă, în slujba idealului național, dînd mai multă atenție scrisului politic decît celui literar. Se mulțumea doar să trimită la „Țara noastră", al cărei secretar cram eu, notițe și informații despre mișcarea literară din vechiul regat.

La un moment dat, trecînd cei zece ani de la fuga lui din Ardeal (nu voia să facă parte din armata lui Frantz Iosef), a venit la Sibiu să ne vadă. La Sibiu s-a întîlnit cu poeta Maria Cunțan care-l iubise în tinerețe și care, acuma, îi scria aceaste poezie pe care i-am publicat-o în „Țara noastră": „Acum, cînd numai pietre de morminte / Trecutu-n amintire ni-l mai țin, / De ce-ai venit să-mi mai adăugi aminte? / De ce-ai venit să plîngi ca un străin?".

Ca un străin, în adevăr, a plecat Ilarie Chendi din Sibiu, unde orașul nu-l mai atrăgea, unde nu mai avea prieteni. Prietenii săi erau toți la București.

În anii lungi, petrecuți în capitala țării, el devenise un pasionat bucureștean. Dacă la București inima îi era plină de dorul Sibiului și al Sighișoarei, unde făcuse liceul german, acum își mai potolise dorul și-și trăise tinerețea ardelenească. Plecase din Sibiu, unde activitatea lui nu fusese a unui „conformist". El atacase pe Ratiu, președintele „Astrei", și pe doi mitropoliți: Roman și Mețianu, înalți prelați ortodocși, el, urmaș al unei întregi generații de preoți ortodocși, el, care era un admirator al blejenilor.

Deși purta o dragoste frățească lui Octavian Goga, Ilarie Chendi nu fusese niciodată un om al oficialității, al superiorilor săi, care îi erau superiori numai ca ierarhie. Firea lui liberă, independentă, îi interzicea orice compromisuri cu oamenii care îi erau superiori în grad. Boem l-am cunoscut și boem a rămas pînă la moarte.

El n-a putut sta lîngă Iorga, care nu o dată își ducea personalitatea pînă la intoleranță. L-a atacat foarte mult pe Nicolae Iorga, dar toate atacurile lui erau ale unui om politicos, care n-a știut niciodată ce e trivialitatea, vulgaritatea.

Felul cum se purta Chendi cu cei mai tineri și mai săraci decît el arăta dragostea lui pentru începători, pentru cei care intrau în viață fără sprijin. Printre aceștia am fost și eu și n-am uitat niciodată mîna frățească pe care mi-a pus-o pe umăr. La rîndul meu, i-am arătat totdeauna o dragoste și o recunoștință de frate mai mic.

Era un om bun Ilarie Chendi. Săgețile și le frîngea numai în oameni cu o platformă socială mai importantă, în cei prea încrezuți în ei și care-și împingeau buna stare pînă la aroganță. Dacă a atacat pe Alexandru Macedonski, care a fost toată viața lui un om sărac, cred c-a făcut-o fiindcă simțea în Macedonski un rival al lui Eminescu. Iar în Eminescu, Ilarie Chendi vedea pe omul de geniu inspirat și multilateral. „Dacă ar fi trăit, spunea Ilarie Chendi, Eminescu ne-ar fi dat și romanul cult românesc, și drama cultă cu ramificații în toate domeniile vieții noastre de popor iubitor al progresului. În cronicile sale dramatice, Eminescu dăduse mari dovezi de pricepere, iar lirica sa mergea în adînc". Ca și Eminescu, Ilarie Chendi era un om de cultură germanică, dar aceasta nu-l împiedica să citească și să aprecieze lucrările scrise în spirit latin.

Ilarie Chendi aprecia pe marii romancieri ruși pentru prospătatea și profunzimea artei lor.

Am scris mai sus că Ilarie Chendi a rămas boem pînă la sfîrșitul vieții sale. Era într-adevăr un om fără nici o prejudecată: detesta pe cei pretențioși și știa să rămînă camarad bun al unor scriitori, boemi ca și el. Știa să iubească, iar prietenia lui era sigură. Căuta să se înconjoare de oameni competenți. Încredințase „Cronica plastică" prieceputului colecționar Virgil Cioflec, dădea lui Luchian locul ce i se cuvenea în pictura noastră și a cerut lui Iser să nemurească în galeria lui 50 de contemporani, cele mai proeminente personalități ale tînărului veac românesc. A încredințat „Cronica muzicală" unui destoinic specialist, N. Pora, care semna Barbu Lăutaru.

Sînt fericit să văd azi că tinerii publiciști, mai ales cei din Ardeal, nu l-au uitat și-i consacră studii și monografii scrise cu admirație și recunoștință.

Victor EFTIMIU

Debut:

CONSTANTIN MARIN

Dezlegare

Nu-mi știu răstrîntă umbra-n fericire, mamă,
Dar vreau lumina să mă bată-n plete
N-auzi că cineva mă roagă peste vamă
Cu glas arzînd ca sîni unși fete ?

Nu vezi rodind deplina oră luminoasă
Prin lutul tulbure dar năzdrăvan ?
Dezleagă-mă de tine, mamă, și mă lasă
Necunoscutului din mine drept chezas

În lanuri, nări de mînz

Și cine mi-a crestat în palmă semne
Cu fierul roșu altoindu-mi ilo i
Cînd plîngi că nimeni n-a trecut ?
Pesemne
În tine soarele s-a despuiat spre zori

De-aceea sîrcul spicului mă arde
Cu boabe mari, străine lîngă lir
Mi se oprește sîngele-n arcade
Și n-am putere nici să mă mai mir

Mi-au obosit păunii gîndului spre tine
Și meiul arde, arde pentru prinz
Din lanul galben cercuiesc străine
Tremurătoare, alte nări de mînz

De en de
FERNAND LÉGER

Poeme de EMIL BOTTA

Un izvor

Eram cu iubita
(și nu-i spun numele)
și ea, ca o stea ce era, strălucea.
— Sîntem pe o cale frumoasă,
pe calea lactee, spunea.
— Nu-i adevărat, iubire încîntată,
(eu doar în vis o contraziceam)
sîntem pe o cale ferată,
cale tot foarte, foarte frumoasă.
Linii paralele, oțele,
și traverse, uite-le, vezi.
Uite, mușuroiul, furnicile,
și microscopice halte și stații,
uite cum dau fuga și parcă ne strigă.
Ce vacarm în livezi !
Uite, am trecut de Adjud
și acum să vezi Mărășeștii.
Uite-l, în apoteoza luminii,
Mauzoleul,
postul de comandă al lui Grigorescu Eremia „caporalul".
Diviziile victorioase odihnesc în beton,
pe loc repaos le-a poruncit „caporalul"
Și nu-i de mirare,
pe Ștefan cel Mare
învinditor, pe cărarea aceea,
din anul o mie cinci sute și patru viind,
Domnul în cîrji, cu pletele albe.
Oh, o sărbătoare ar fi să-l vedem.
.. Multe, de minune vedenii mai văd
contemplînd istoria
Uite soldățoii
cum au ajuns peste noapte boieri,
Mărășești este moșia lor,
a martirilor cu nimb de beton,
cercuiți în cercuri de fier,
proprietari ai bravurei
sublimi stăpîni pe hectare
de țărînă înmuiată în sînge.
Noi doi, tu și eu,
față de ei, față de supta lor față,
sîntem, vai de noi, sărăntoci.
... Și calea
fie lactee, fie ferată,
lăudată să fie pe veci.
Ea ne aduse aici,
la izvor.

La moartea lui Zed

A fost cîine
și a murit ca un cîine.
De ceremonie funebră
nici vorbă
Nici tu sfințenii, nici tu smerenii,
nici tu popă, nici tu citanii,
doar un viscol năpraznic
și crengi în jelanii
la moartea lui Zed,
a credinciosului, bietului, cîine.
Și doar o pîine
pe piept i-am pus
înfometatului veșnic,
între lăboantele groase
și grele ca două lopeți,
grele de somnul pămîntului.
...Și oratori prin jur nefiind,
i-am urat singuratec,
aruncîndu-l,
în apa dulce a Dîmboviței :
Noapte bună, Cîine !
Așa se spune că Danezul în doliu
i-a urat lui Horatio,
care murea :
Noapte bună, Horatio, Cîine
.·.Nu e de crezut,
dar se spune așa.

Fals tratat despre amintiri

(Urmare din pag. 1)

formidabil întoarse. El, de obicei atît de ponderat în expresii, mai ales cînd eram eu de față. Dar pe semne mă uitaseră în colțul meu, unde mă făceam cît se poate de mic, să nu mă vadă niciunul, să nu mă simtă. Hitler Adolf (mai tîrziu tata nu i-a spus decît **Schikelgruber)** era tot timpul trimis undeva ; Iosif țipa și el din răsputeri ; dar era limpede că nu se putea măsura cu tata, care era un om puternic, masiv și dacă i-ar fi dat una, îl rădea de pe fața pămîntului.

În sfîrșit a intervenit și mama și l-a rugat pe Iosif să ne scutească de prezența lui, acum și în viitor.

Iosif nu s-a supărat. A ris cu un fel de milă, da, cu un fel de bunătate și, deodată m-a observat, s-a repezit la mine, m-a luat în brațe, m-a ridicat pînă în tavan și mi-a spus ținîndu-mă foarte aproape de ochii lui că voi ajunge un românaș de frunte, într-o țară ca soarele sfînt de pe cer.

Mi-a dat o insignă verde, pe care era o cruce încîrligată, foarte frumoasă ; eram sigur că a doua zi voi obține de la prietenul și vecinul meu Steiner, pe care-l chema tot Iosif, dar noi îi ziceam Iozsi, timbrul acela triunghiular, galben, din Tannou Tuwa, pentru care mi-aș fi vîndut și sufletul.

Dar după ce Iosif a plecat, zîmbind, de loc supărat, tata mi-a zmuls insigna, a aruncat-o în closet și a tras apa.

Timbrul triunghiular mi l-a făcut cadou Iozsi Steiner cînd a stat ascuns la noi în pivnița, în septembrie 1940. Nu mai am timbrul triunghiular, demult s-a pierdut colecția mea cu Jose Marti din Cuba, cu San Martin din Argentina, cu Bismarck și pasărea liră din Tasmania. Păcat, învățasem multă geografie din ea și din „Aventurile submarinului DOX".

Iar Iozsi Steiner nu s-a mai întors de la Auschwitz.

Pe celălalt Iosif, tînărul cu basc, îl chema Bozântan. A fost unul din Decemvirii care au masacrat cu securile pe comandantul legionar-dezident Stelescu, pe un pat de spital. Au tras în el peste o sută de gloanțe și pe urmă au dansat și s-au îmbrățișat plîngînd de entuziasm, în jurul cadavrului ciopîrțit.

Bozântan a fost lichidat împreună cu C.Z. Codreanu, „Nicadorii" (asasinii lui I.G. Duca) și „Decemvirii", în 38, mi se pare. „Păcat de el, era tînăr", a spus mama.

Amintirile mele sînt **politice,** cele mai multe, aproape toate.

Era în 38 sau 39, în micul orășel de munte B. vechi centru cultural românesc, de unde tata era originar și unde ajunsese diriginte PTT, suprema treaptă la care putea aspira : fuseseră mulți, 12 frați, bunica murise tînără ; tata era penultimul ; putuse isprăvi doar IV clase de gimnaziu, sau de școală normală, nu mai țin minte. Se pregătea o mare expediție, mult mai complicată decît cea pe care o voi face acum, plecînd în Chile, Columbia și Venezuela : plecam **sus,** în munți, la cinci kilometri, cu trăsura pe care domnul colonel Stat, comandantul regimentului local o împrumutase tatii ; doi cai puternici, porumbii tropăiau înhămați la un „breack" galben. Tata urma să fie vizitiul ; plecam **sus** în munte, într-o comună unde un unchi al meu (cînd voi putea scrie uluitoarea viață a unchiului V. ?) — închiriase un cazan de țuică. În timp ce se făceau pregătirile febrile: pături, coșuri, umbrele, arma mea cu aer comprimat care trăgea cu miez de cartof, s-a anunțat la radio asasinarea Primului ministru Armand Călinescu. Vorbea chiar unul din asasini (reușiseră să pună mîna pentru cîteva minute pe postul de radio), pe urmă totul s-a întrerupt, și m-a apucat o cumplită deznădejde din pricina expediției ratate ; dar tata, după ce s-a plimbat mult timp prin curte, tulburat, a hotărît că : „Nici așa nu-l înviem, așa că plecăm"... A fost nemaipomenit, am stat pînă noaptea tîrziu ; ne-am întors pe o lună teribilă, care zmulgea din pămînt umbrele brazilor și le azvîrlea cu pumnii, pe șoseaua albă

Tata era măreț și bine dispus ; caii s-au speriat și au luat-o la goană. Nu i-a mai putut opri din frîne și atunci s-a aruncat între ei. L-au tîrît pe șosea cîțiva metri, breack-ul s-a răsturnat, mama și-a rupt o mînă, eu mi-am spart capul (era a patra oară, dar prima dată cînd **nu** era din vina mea)... Nu știu cine ne-a cules și ne-a dus la spital.

Dar aventura noastră care, altfel, ar fi avut un lung răsunet și s-ar fi înflorit sub ochii mei, căpătîndu-și **adevăratele semnificații,** aceea pe care trebuia să le aibă, n-a avut a doua zi nici un ecou. Fusese asasinat Primul ministru, plutea o îngrijorare peste tot, o simțeam ; bătrînul Steiner, tatăl lui Iozsi care avea un mic atelier de limonadă : două sorturi, roșie dulceagă și galben-acrișoară : niciodată n-am băut ceva mai bun și n-o să beau și aveam și cont deschis la Iozsi, — ..bătrînul Lajos bàcsi se plimba gînditor pe podeaua udă și alunecoasă a atelierului, plin de stranii alambicuri și spunea că o să fie rău, foarte rău, cît se poate de rău.

Mai tîrziu, după dictatul de la Viena, familia Steiner a plecat în zona cedată a Ardealului, ca să scape de legionari.

Lajos bàcsi a murit pe drum, în trenul spre Auschwitz; numai Mary neni s-a mai întors din familia lor, prin 45 și a murit și ea, foarte curînd după aceea.

(va urma)

Genul comic în critică

Am spus „genul comic" iar nu simplu „comicul" pentru a se înțelege de la început că mă gîndesc la critic nu ca personaj, ci ca autor comic. De fapt genurile și categoriile literare se revarsă de mult peste domeniul lor originar și legitim. Și această extindere a avut loc nu numai dincolo de beletristică, ci și dincolo de aria integrală a literaturii. Croce, bunăoară spune odată, în *La poesia*, că există echivalențe ale genurilor literare și în istorie. Și îl califică pe Ranke ca istoric epic, iar pe Carlyle ca istoric liric. În filozofie s-au stabilit de multă vreme asemenea echivalențe, încă de la *ironismul* lui Socrate, care, pentru a-și prinde în capcană adversarul, folosește aceeași simulare ca și comediograful. Dacă de la beletristică genurile literare reușesc să se introducă în atîtea domenii umaniste străine, cu atît mai ușor ele se extind și în cîmpul atît de apropiat al criticii literare.

Cei ce au marcat accentuat această extindere au fost îndeosebi criticii impresioniști, priviți la un moment dat, ca niște lirici pe marginea operelor interpretate. Dar încă mai de mult, genurile literare așa-zise didactice s-au imprimat și în corpul criticii. Se vorbește, bunăoară de spiritul satiric al lui Horațiu sau al lui Boileau, amîndoi autori, totodată, și de satire propriu-zise. Lessing apoi scrie fabule și mai cu seamă epigrame spirituale, ca expresii adiacente ale incisivității, pe care criticul german o relevă scînteietor și în interpretările sale literare. Ne aflăm pe o cale care-și are derivația și la noi. Același reflex al genurilor didactice, recunoscut în scrierile criticilor legislatori, apare cu o egală strălucire și la Maiorescu. El ni se prezintă în lumina unui mare comediograf. Iar capodopera sa comică este *Beția de cuvinte*, unde surprindem, în mod paralel și independent, anumite aspecte din atitudinea și procedeele lui Caragiale.

Aici, ca *raisonneur* al piesei, el se află într-un continuu dialog cu personajul comic propriu-zis, în speță V. A. Ureche. Iar efectul este echivalent cu acela al marei comedii, mai precis al comediei clasice de caracter. Pînă la demonstrația comică pentru a ne face mai atenți asupra ei, Maiorescu își definește sintetic și lapidar personajul. Iată această definiție caracterologică demnă de Teofrast: „Oh, d-sa (V. A. Ureche, n.n.) vorbește cu preferință despre lucruri pe care — necunoscîndu-le însuși bine presupune că nici cititorii nu le cunosc, și pe acest fundament înșiră cuvinte de o fenomenală combinațiune". În același cadru și în același mediu contemporan, această definiție s-ar potrivi exact și lui Conu Leonida, și lui Ipingescu, și lui Rică Venturiano, care are și el „cititori". Și tot ca și Caragiale, care provoacă impresia că ar desprinde întocmai decalcuri .vorbite, Maiorescu își lasă personajul direct să vorbească pentru a scoate din propria lui elocuție efectele comice urmărite. Totul este regizat de Maiorescu cu o abilitate aproape scenică pentru obținerea acestor efecte. În aceeași lumină concentrată de rampă, ca și Conu Leonida semidoctul pretențios, care afirmă că „Galibardi" a botezat Papei un copil, apare și personajul lui Maiorescu, care afirmă că despre Atila a scris un istoric roman mort mai-nainte de-a se naște regele hunilor.

Spiritul comic, independent de cel general satiric, se perpetuează continuu în critica noastră. Ca punct de plecare se instituie nu numai Maiorescu, ci și Caragiale însuși. Sînt, bunăoară, critici ai noștri, care s-au consacrat marelui nostru comediograf, cum ar fi Paul Zarifopol sau profesorul Șerban Cioculescu, și care extrapolează pe planul caracterologiei literare, ceva din atitudinea, metodele și calculul de efecte, surprinse la autorul *Scrisorii pierdute*. Însuși, Eugen Ionescu în faza sa incipientă de tînăr critic român, fază pătrunsă cu o rară acuitate de Nicolae Balotă în recenta sa carte, *Lupta cu absurdul*, unde descoperă în ansamblul acelei critici un fictiv joc scenic, păstrează urme vizibile de la Caragiale. Acest fir caragialesc se va continua, ca o confirmare mai tîrzie, și în unele laturi comice din dramaturgia actualului academician „francez".

Se cunoaște imensa proliferare a genurilor și categoriilor satirice în întreaga noastră literatură. Atît de bogata lor fecunditate s-a extins în parte și asupra criticii literare. Într-însa filonul comic întregește o trăsătură care se cere în mod special reținută. Ea poate fi urmărită și la alți critici români, ceea ce, într-un context mai larg, comparatist, ar fi în măsură să lumineze una din interesantele particularități ale culturii noastre.

Edgar PAPU

semnificații

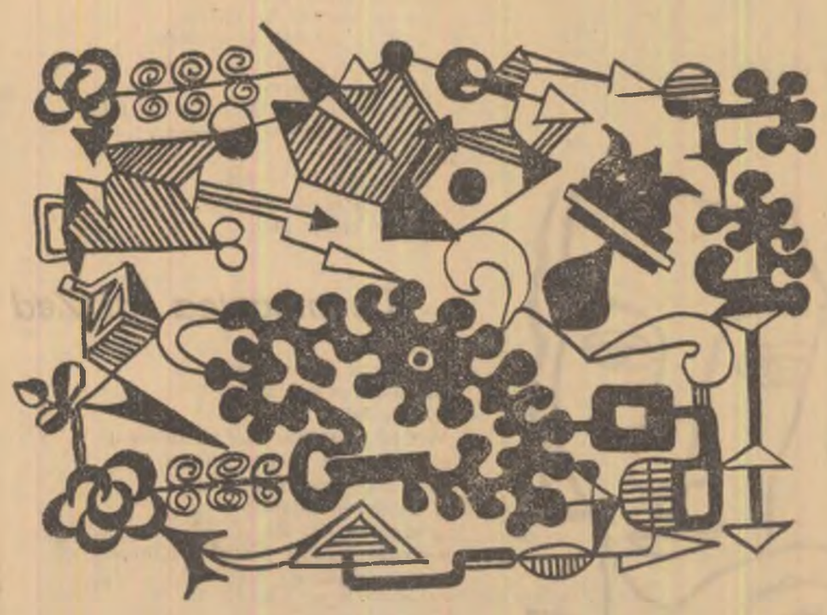

Desene de JOSE RECHLER

Aici există viața

Orînduirea noastră socială proiectează omul la adevăratele lui dimensiuni. Efortul de sporire a avuției materiale, transformările înnoitoare din toate domeniile de activitate sînt generate de un scop fundamental și precis — **omul** și trebuințele sale materiale și spirituale.

Plenara Comitetului Central al P.C.R., cu privire la programul pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, forează în zone de mare adîncime și cu vaste implicații sociale legate de transformarea revoluționară a conștiinței și gîndirii omului. Documentul de partid subliniază că la pregătirea multilaterală a omului contemporan contribuie în egală măsură știința, arta, literatura, școala. **„La baza întregului proces educativ de formare a omului nou"** sublinia tov. N. Ceaușescu în expunerea la plenară, **„trebuie să așezăm munca, învățămîntul, știința ca factori primordiali ai activității umane, ai programului societății omenești"**. România contemporană, analizînd în profunzime esența unor mari procese transformatoare care au loc în gîndirea omului, a proiectat într-o lumină nouă și prezentul și viitorul. Perimetrul spiritual al omului nu este limitat, el dispune de zone care sînt permanent susceptibile de înnoiri. Evoluția științei contemporane obligă la metamorfoze continui reprezentările noastre despre viață, despre natură, despre univers. Știința și cuceririle ei trebuie să devină un bun de larg consum al maselor. Școala, prin creșterea duratei sale, prin lărgirea gradului de cuprindere a tineretului, măsurile de reîmprospătare permanentă a cunoștințelor în toate domeniile, a creat cadrul necesar și fondul de noțiuni cultural științifice pe care se poate grefa cu ușurință noul.

În expunerea tovarășului Ceaușescu se subliniază că **„formarea unei concepții înaintate despre viață nu se poate realiza fără cunoașterea cuceririlor științei, începînd cu apariția vieții pe pămînt, întregul proces de formare a omului, de dezvoltare a societății și a diferitelor concepții filozofice și terminînd cu noile descoperiri ale științei moderne"**.

Gradul de cultură al poporului român, componentă a unor permanente eforturi, permite azi nu numai dezbaterea ci și soluționarea unor probleme de o asemenea complexitate. Sîntem martori ai unor momente intense ale istoriei noastre naționale. Desigur, cultura și știința nu se măsoară în cifre, dar fără materializarea cifrelor amintite în raport, care ne permit o comparație precisă a trecutului cu prezentul, nu se poate ajunge la știință și cultură.

Omul societății noi nu poate rămîne în urma evoluțiilor fascinante ale omenirii, dacă dorește să participe direct în procesul de construcție de azi și de mîine. Fără un orizont spiritual de proporții grandioase nu poți înțelege esența fenomenelor pe care societatea socialistă le oferă din abundență. Cunoașterea filozofică a socialismului, interpretarea științifică a marilor procese revoluționare pe care acesta le generează la proporțiile întregii noastre națiuni oferă certitudinea prezentului și garantează mersul nostru înainte.

În încleștarea cu greutățile și frumusețile activității cotidiene și de persepectivă stă garanția morală a succesului. Omul contemporan nu desfășoară o activitate oarbă, lipsită de finalizare și de un țel măreț. El, transformîndu-se pe sine, transformă și societatea în ansamblul său. Aici se găsesc inepuizabile surse de inspirație pentru toate genurile de creatori. Aici există viața.

Marin RĂDOI

IOLANDA MALAMEN

Vrajă

Înfruptîndu-mă din lacrima stelei
departe dragostea mea se plimbă
ca un păianjen regesc și deplin
ziuă de ziuă noapte de noapte
pasărea găsi-va cuib
pe crestele zorilor reci din memorie
înfruptîndu-mă din lacrima stelei
am ținut universul
mai limpede ca oricînd
dragostea mea ca un clinchet
de floare albastră
ca un pui
ascuns într-o mare de semne.

GEORGETA STĂNESCU

Surori

Am izvorît din sănătatea părinților noștri
care
îmbrățișîndu-se
n-au uitat că soarele apune și răsare,
ne-am împuternicit sugînd sevele planetei
fiecare în măsura sa de timp
și acum
stăm așa,
rezemate de familie
și ne amintim ce n-au uitat părinții
cînd le arătăm copiilor noștri
Soarele.

ANDREI SAVU

Ithaca

Azi mi-am adus aminte de picior
Și i-am simțit din nou slăbiciunea —
un fir de os înfipt în carne.
Doamne, s-ar fi putut să fiu olog
de-atîta uitare !
„Tibia și peroneul" — lecție-nvățată
într-o doară,
dar dacă, orb și surd, fără picioare
ar fi trebuit să fiu mereu,
adulmecînd mirosul nopții și al mării,
rotindu-mă în cîrje din lemne îmbucate
grosolan
visînd mătasea apei de izvor
și luciul crenelat pe trup de fată,
tot nu te-aș fi uitat,
Pămînt al meu, statornică iubire !

NICOLAE NASTA

Zori

Aripă albă, riuri ce vin
Printre înalte savane celeste,
Far al terestrului cîntec senin
Și al cîmpiei și-al albelor creste,
Aripă albă, liniște-adîncă,
Și lumii — unicul sens,
Vino și suie-mi urcușul pe stîncă
Unde albastrul vibrează mai dens.
Aripă albă, mare de astre
Clincăt pe oăiști de flori
Ce paști pe munte turmele noastre
Și porți prin codri viori,
Aripă albă, zbor de lumină
Cîntec teluric din soare ivit,
Vino din zare și mă închină
Și poartă-mi ruga spre infinit.

Himera criticului

Să fi fost o himeră, cea care a prezidat debuturile întru critică literară ale lui Perpessicius ? Himera unei „registraturi generale", a unei cronici cuprinzînd toate aparițiile unei literaturi și poate, chiar mai mult decît atît : „Registratura aceea generala, căreia nu trebuia să-i scape nici un produs al tiparului beletristic, era o pură himeră..." — mărturisește criticul la bătrînețe, amintindu-și naivele visuri ale debutului, apetitul nesățios al tinerețelor sale cînd răspunzînd invitației lui Felix Aderca a primit să recenzeze noile apariții în revista, ce urma să se dovedească o efemeridă. **Spre ziuă.**

Totul a pornit în viața criticului (dar probabil aceasta e legea generală în viața tuturor criticilor de vocație) de la viciul lecturii intemperante. „A fost... o vreme — va spune Perpessicius în prefața la **Lecturi intermitente** — cînd scrisul, acest viciu condamnabil, această dulce-amară cazna incurabilă, cum au socotit-o mai toți aceia ce i-au cunoscut tirania, ne-a amăgit și ne-a îndemnat să împărtășim și altora bucuriile noastre și timpul acela a fost unul de pierzanie, căci el a decis și cariera noastră de cronicar literar..." Timp de pierzanie ? Numai modestia și ironia ingăduită față de sine, îl puteau face pe autorul **Mențiunilor critice** să-și renege cariera. Evident, „pierzania" pe care i-o aducea intrarea în sacerdoțiul critic, era o voluptoasă pierdere în pădurea cărților.

De altfel, rareori modestia scriitorului, smerit în fața artei, s-a asociat mai intim cu mîndria celui care manevrează suveran cea mai nobilă plasmă umană, cuvîntul, ca în portretul moral al lui Perpessicius. Era criticul care se recunoaște mai puțin decît un critic, se vrea mai mult decît un critic. Cînd autorul **Mențiunilor critice** refuză denumirea de critic, preferînd să treacă drept un simplu cititor (mențiunile fiind, după el : „în primul rînd o serie de mărturii ale unui cititor mai mult sau mai puțin în curent cu producția literară contemporană din România"), el deschide un **„jurnal de lector"**, care, continuat pînă la „lecturile intermitente" din ultima perioadă a vieții criticului, reprezintă, în fluctuațiile literaturii românești din acest secol, prezența unei conștiințe care veghează.

Această conștiință privilegiată de lector atent, sensibil și avertizat își are modelele sale în cite o conștiință exemplară de critic, cum e aceea a lui Sainte-Beuve („patron spiritual al cărui nume tremurăm scriindu-l"). Ca și modelul său, Perpessicius se vrea, înainte de toate, un **martor** al producției literare contemporane. Desigur, martorul relatează, își expune punctul de vedere, e subiectiv : el nu-și permite să emită judecăți dogmatice, sentințe definitive. Un ușor scepticism, indulgent și binevoitor, intîmpină orice încercare (chiar și proprie) de a preschimba impresia, gustul personal în edict, în normă. Martorul pătruns de duhul ironiei și autoironiei consideră orice diagnoze infailibile drept „rătăciri ale infatuării". Căci gustul e cel care dispune în aceste **mențiuni**, mărturii ale unui spirit deschis, liber, „exerciții de bun simț critic, altminteri zis, de gust". Bunul simț e, oarecum, pandantul etic al gustului estetic. A preconiza drept virtuți esențiale ale criticii bunul simț și bunul gust înseamnă a face parte egală valorilor etice și estetice.

Martorul se apleacă, însă, și asupra trecutului și mărturia sa devine astfel cronică. Perpessicius adaugă la galeria contemporanilor, culuoare cu nișe pentru marii dispăruți. **Mențiunile critice** se completează astfel prin **Mențiuni de istoriografie literară și folclor.** Cronica aceasta nu e, însă, actul istoriografului înregistrînd trecutul ca trecut, ci actualizîndu-l, revivificîndu-l, în conformitate cu aceleași norme ale bunului simț și bunului gust care ordonează aprecierea literaturii contemporane. „Istoricul literar — declară Perpessicius într-un fel de mărturisire de credință — este un îndrăgostit de frumos în orice formă s-ar fi întrupat... Erudiție literară și gust — sau simț critic — iată cele două scuturi sub care se adăpostește cruciatul istoriilor literare".

E ciudat cum același om care preferă compendiului grav al studiosului seria mențiunilor unui martor de gust, s-a dedicat unei opere monumentale de erudiție, de răbdare, unei construcții cum e aceea a aparatului critic al ediției **Operelor** lui Eminescu. Virtuți, altele decît cele ale bunului simț și bunului gust, erau necesare într-o asemenea întreprindere. Acribie, perseverență (amintind calamburul folosit pentru Bossuet : „bos suetus ad laborem"), un adevărat eroism al pietății și aplicației laborioase.

Nici mărturia lectorului pasionat, nici însemnarea cronicarului moralist, nici eforturile eruditului n-ar fi aureolate de un nimb al perenității, dacă nu le-ar străbate ca vina de aur nativ, masivul de piatră, arta scriitorului de rasă. Perpessicius, studios și erudit, este înainte de toate un maestru al frazei străbătute de vinele ironiei. O rafinată tehnică a aluziilor și subînțelesurilor întreține dinamismul intern, tinerețea acestui stil.

Arta criticului nu s-a dovedit a fi doar o himeră. Ar fi fost dacă „registratura generală" pe care o ambiționa în tinerețe ar fi rămas pentru totdeauna visul criticului. Dar în locul ei au apărut, mai modeste, „lecturi intermitente", nesistematice, deambulări prin lumea literelor. Or, tocmai prin „caracterul lor improvizat în zig-zag și alcatoriu", ele condensează „himera", o aduc pe pămînt. Și, totuși, fără de această nobilă „himeră" a transmutării **tuturor** metalelor poetice în metalul criticii, opera lui Perpessicius n-ar fi prins ființă.

Nicolae BALOTĂ

ION NICOLESCU

Scrisoarea VI-a (ironică paseistă)

Se repară Curtea Veche
cu trufașele ei grote

Și ne-or bate la ureche
clinchete fanariote

Vom privi ca disperații
în oglinzi venețiene

Cum decad Mavrocordații
și ne vom umfla în pene

Vom bea must tăiat
pastramă haiducească de batal

Întrucît ne vom da seama
cît sîntem de-oriental

Și mai ce sîntem străine
și mai cum și ia mai zi

E zidit ceva-n ruine
care nu se poate ști

Azi cu degete de sticlă
vom da timpul înapoi

Ca să dezgropăm din pîclă
de unde-om mai fi și noi

Și de unde ipochimeni
ne-au scos sufletul ca bir

Întinzi mîna nu e nimeni
dincolo de-un trandafir

Numai ziduri și ocară
vînători de vinul vieții

Se tăceau stăpîni pe țară
s-o vîndă ca precupeții

Erau unși cu mirodenii
frații mei autohtoni

Cărora europenii
le vorbeau de la balcon

Peste toată mascarada
turmă stelelor se mină

Am rămas singur cu strada
și cu poezia-n mînă

CONSTANTIN ABĂLUȚĂ

Din oceanele dezvelite

Din oceanele dezvelite în dimineața iluziilor
coboară somnul vertical și neted
luminat
de valuri de luminări al căror glas
nu e decît mișcarea unor săbii aurite
înfipte atît de fin
în trupul călătorilor neastemiți pe marile
pustietăți paradoxale —
zi fără capăt
mizerie a zăpezii vînturate
corp limitat

Din pierdutele onoruri mîinile tale
culeg firimiturile
și-un doliu larg cuprinde undele
și sună trîmbițele
peste insulele învăluite-n fum de alge
și delfinii se răstring în amurg
ca niște aplauze
într-o sală pustie.

Reducînd degetele

Reducînd degetele reducînd zilele
te trezești dintr-odată în mijlocul oceanului
inmiresmat și palid ca o liturghie
plutind
printre necredincioși
răvășindu-le zadarnic părul
și celor mai mulți dintre ei subțiindu-le
pînă la tipăt umerii — zadarnică
maree cerută
descompunere neutră a dragostei
dintre două ființe care nu-și pot tîlmăci
nimic din ceea ce le înconjoară

Pe stînci întîlnirile demult s-au uscat
pelerinii le iau drept urme
ale meteoriților ricoșați
din alte eternități —
doar cu umbrele
mîinilor lor îndrăznesc să le-atingă
De cine depinde această șfichi
Noi am vrea să spunem de noi și să ne
legănăm
iarăși umbroși deasupra oceanului întunecat
dar întunecat printre buzele noastre
izbucnind în supremă paloare
încă odată aplaudînd singele spumos
ce ni l-am dăruit

Zăpada făpturii

Într-adevăr, infirmitatea costă mult mai mult
decît rochiile scumpe decît costumele
cele mai elegante;
e groaznic de greu și de riscant să fii
absent de bunăvoie, deghizat în culoarea
cerului.

Înainte să vorbești mai era o zi,
încă o zi pe jgheaburi, pe trepte, pe urechi —
respingeai în continuare măștile zvonului crud,

Veniți veniți, oo, aa —
scosesei capul pe fereastră și-l clătinai în vînt
făcînd cu el semnale largi,
în timp ce ochii ți-i tineai lipiți
ca niște timbre pe aceeași
galbenă, veche, revoltată și netrimisă scrisoare.

Lasă lumea să te găurească — piroanele au
ruginit
de-atîta întrebuințare, lasă;
îți vei decupa prietenii din carton moale
nu e prea tîrziu și limba ta
va delira superbă în borcanele unui laborator
spațial.
Iată, ziua se strecoară prin tichia butonului
Iată, zăbala e recompensa credinței, o tu
care sub soarele greu de dorințî
singur ai ales infirmitatea
de-a sta cu cuvintele veșnic în gură,
de-a ține mîinile în aceiași poziție

Elegia clipei

Limpezimea clipei în care scriu
nu se recompensează decît cu stratificarea
magmatică a sufletului meu,
cu trombele de cenușă pe care pietrele le
zăvorăsc în sine
de milioane și milioane de ani.
Îi spun sufletului : arată-te
așa cum ești. Mai înainte ca alții
să prindă de veste, să-ți detăimeze singulara
durere,
să-ți interzică flacăra subțire a lacrimei
taxînd-o drept lux ilicit. Dar nu convingi
pe nimeni cu astfel de tertipuri. Încerci,
bați cu mîinile văzduhul, strigi gutural,
calci apa, o înghiți cu nemiluita așa sărată
cum e, îți tai buzele în crestele largi ale
valului, îți ștergi
amintirile de vîntul năpraznic ce clatină totul
în jur,
lași pieptul să-ți duhnească a putreziciune de
algă, a pește-femelă
jeluită de icre, a marinar înnecat —
e clipa în care vei stringe-n priviri sarea toată
și vei muri străpuns de acele de gheață
acolo pe-o banchiză, printre albii menhiri.

Neliniștile zorilor

Neliniștile zorilor încep de-acum
din plasa zilei se coboară viețăți mici fără
sunet
care se-alungă în razele din riuri
taci
simpla lor numire le face invizibile
le divizează pînă la dispariția totală

Slava ochiului nostru e deasupra mărilor și
vîntu
rănit de privirile lungi ce i le hărăzim
se ghemuiește
printre rulele întinse pe maluri
gîlcevile temeilor sună într-un clapot depărtat
punctul sever în care valurile se ating
fumegă într-o eternitate întrezărită de pietrele
mar
ce păzesc curgerea —
benevolă arație
leagăn al neslîrșitelor potriviri
și umbra decăpicata ce ne va înnoi
este podoaba văilor cu ploi lungi și
subțiri

Locuri de mormînt

zaharia stancu: memorii

Așadar, lunile petrecute pe țărmul mării, țărm pe atunci cu totul și cu totul sălbatic mă împrieteniseră cu Vasile Voiculescu deși deosebirea de vîrstă dintre noi era destul de mare. Mă văzuse citind, mă văzuse purtînd aproape totdeauna asupra mea hîrtie și creion, mă văzuse ducîndu-mă la Constanța și întorcîndu-mă cu brațul plin de reviste, cred că mai aflase cîte ceva cu privire la mine și de la Gala Galaction, bănuia, deci, că scriu. M-a întrebat și i-am răspuns „da". A doua zi mi-a dat toate volumele lui de versuri. Erau trei la număr și pînă atunci nu auzisem nimic despre nici unul din ele. Întîiul fusese scris și tipărit la Bîrlad, în Moldova, în timpul primului război mondial, cu ajutorul lui Alexandru Vlahuță, se chema **Din țara zimbrului,** al doilea fusese imprimat la București, — **Poezii,** — și al treilea, **Pirgă,** ajunsese să fie editat, nu pe socoteala autorului ci pe a editurii **Cartea Românească.** Le citisem pe toate trei, cu atenție, dar nu găsisem în ele nimic care să-mi placă. Autorul lor însă îmi plăcuse. Era un om slăbuț, purta barbă scurtă și începuse să albească. Avea o sumedenie de copii, băieți și fete și cîștiga existența alor lui ca medic de circă în București. Pe drumul care ducea de la Dîmbovița spre Cotroceni se afla un dispensar. Doctorul începea să dea consultații pe la șapte dimineața și uneori îl apuca ora două sau trei după-amiaza tot acolo. Consultațiile se dădeau gratuit. După-amiază, doctorul, însoțit de unul sau doi sanitari, inspecta circiumile, restaurantele, cofetăriile și magazinele alimentare din cartier făcînd procese verbale de contravenție atunci cînd era cazul. Cînd citea literatură ? Cînd scria ? Citea cînd avea puțin timp. Scria, cînd avea puțin timp pentru scris. Aceasta, sau cam aceasta, era situația scriitorilor români. Vasile Voiculescu a devenit scriitor bun abia la maturitate, scriitor foarte bun la maturitate și scriitor excepțional a fost considerat abia după moarte cînd au ieșit la iveală proza și versurile scrise în ultimii-i ani de viață.

Fericit, sau măcar mulțumit nu l-am văzut niciodată pe Vasile Voiculescu. Viața pe care o ducea era plină de insatisfacții, — insatisfacții de ordin profesional ca medic și insatisfacții ca scriitor. Era un medic cu totul excepțional : dibuia în cîteva clipe boala și prescria tocmai medicamentele care duceau la vindecare și era în curent cu tot ce se descoperea în lume în materie de medicină. N-a devenit și nici n-a rîvnit să devină profesor universitar deși avea cunoștințele și înzestrarea trebuitoare. Ca poet se simțea destul de umbrit nu de talentul altora ci de norocul lor. Căci și în literatură, ca, în general în viață, este nevoie, ca să ajungi la notorietate, și de noroc.

Doctorul Vasile Voiculescu n-a făcut niciodată nici un fel de politică, aș putea spune chiar că politica nu l-a interesat niciodată. Curînd după 1944 s-a pensionat și s-a retras în casa lui mai mult decît modestă de pe strada Mihail Kogălniceanu. Aici își trecea zilele citind, studiind încă, și mai mult scriind. I s-a întins o cursă. Nu știu de către cine. A căzut în ea. A trăit cîțiva ani, trai pe vătrai, hai să spunem „departe de lume". Cînd s-a întors între ai lui avea aproape optzeci de ani. A mai trăit ce-a mai trăit și s-a stins.

În gruparea **Gîndirii** Vasile Voiculescu a venit tîrziu. Aici și-a publicat de-a lungul anilor cele mai bune dintre poemele sale. Unul din volumele lui Vasile Voiculescu, publicat în aceeași colecție **Cartea Vremii,** în care apăruseră și **Poeme simple,** se chema **Poeme cu ingeri.** Cîte nu i s-au tras din cauza acestui titlu **Poeme cu ingeri.** „Vasile Voiculescu ? Da... Da... Doctorul acela mistic care a scris **Poeme cu ingeri".** Vasile Voiculescu nu era un mistic ci un credincios. Credea în Dumnezeu, credea în viața de dincolo de mormînt, credea în puterea religiei. Dar cine ne-a dat dreptul să-i blamăm și să-i oropsim pe cei ce nu acceptă ateismul ? Pînă acum nici lui Gib Mihăescu, nici lui Vasile Voiculescu nu le-am dat toate drepturile ce li se cuvin, fie și postum, pentru marile și strălucitele opere literare pe care și unul și altul le-au lăsat în dar nu numai poporului român ci întregei umanități

Înainte de a cădea în capcana de care am pomenit mai înainte, Vasile Voiculescu purta plete, ca plăieșii lui Ștefan cel Mare, și barbă mare în care foarfecele nu intraseră de ani. Uneori către seară, se plimba prin Cișmigiu. Copiii îi arătau bonelor cu degetul și spuneau : „Iată-l pe Dumnezeu". În ultima parte tragică a vieții lui Vasile Voiculescu se asemuia într-adevăr cu Dumnezeul pictat pe icoane sau pe vechi timple de biserici de minunații pictori naivi ai secolelor trecute.

De fapt, orice moarte e tragică. Pe cînd trăiam și creșteam la țară nu odată am auzit pe unul sau pe altul spunînd „După ce moare, omul nu mai înseamnă nimic". „Ba mai înseamnă" replica vreunui „Mai bine să bem ceva și să uităm" „Nu vom uita atît de repede" „Ba vom uita"

Știam că acesta din urmă e adevărul, că oamenii îl vor uita repede pe cel mort, uneori mai înainte de a i se răci țarina Nu murise bunul meu bunic de la Cîrlomanu ? Bunica mea aspră îl uitase, mama îl uitase, fiii și nepoții lui îl uitaseră, numai eu îl țineam minte, numai eu mai mă gîndeam la el cîteodată, numai eu îi duceam dorul, numai pe mine mă îndurera amintirea lui. Mă suiam pe picioarele lui. Începea să mă dea huța : „Cînd o să fiu bătrîn o să am și eu barbă galbenă ca tine, bunicule". „Nu, tu n-o să ai barbă galbenă, tu o să ai întîi barbă neagră și pe urmă o să ai barbă albă. — bineînțeles, dacă o să porți barbă". „O să mă fac călugăr și-o să port barbă și mai pe urmă o să mă fac Mitropolit și-atunci o să port o barbă și mai mare, o barbă mare, mare de tot". Mă îngîna : „O barbă mare de tot".

Voiam să continui evocarea bunicului cu barbă galbenă de la Cîrlomanu care s-a schimbat de mult în oale și ulcioare, cînd telefonul de pe masa mea de lucru a sunat :

„Pot să viu pînă la tine ?" „Cînd ?" „Chiar acum" „Vino".

George Ivașcu locuiește prin apropiere și e totdeauna binevenit la mine în casă. Am strîns hîrtiile și i-am ieșit în întîmpinare. Tot cartierul e îmbrăcat în frunze de aur. De mulți ani n-am mai văzut și n-am mai trăit un început de noiembrie atît de frumos. Parcă ar fi primăvară.

Stăm de vorbă. Ore și ore stăm de vorbă. Proză. Poezie. Critică. Istorie literară. Oamenii pe care i-am cunoscut și oameni pe care nu i-am cunoscut. Oameni care au fost. Oameni care sînt și oameni care nu mai sînt. La urmă, după miezul nopții, îi povestesc cîte ceva din aceste memorii la care lucrez. Dintr-odată George Ivașcu îmi spune : „Mine, cel tîrziu poimîine, vreau să-i fac o vizită lui Tudor Mușatescu. Tu de cînd nu l-ai mai văzut ?" „Cam de mult. Am auzit că e bolnav. Vechiul lui cancer la gît".

După plecarea lui George Ivașcu mi-a trebuit mult pînă să izbutesc să adorm. Mă obseda figura slabă, aproape topită, a lui Tudor Mușatescu. Cînd voi scrie despre viața mea petrecută în teatru, îi voi închina multe rînduri și chiar multe pagini lui Tudor Mușatescu. A fost, aproape o jumătate de veac, una dintre cele mai înzestrate și mai interesante figuri ale Capitalei. Aici mă voi mărgini să spun că întîia oară i-am întîlnit numele în pagina întîia a **Adevărului literar** unde semna o prea frumoasă poezie. Era mai tînăr decît mine cu un an și debutase la această importantă revistă literară bucureșteană cu un an înaintea mea. Nu a trecut mult după debutul lui ca poet și-a publicat un întreg volum de versuri **Vitrinele toamnei.** Curînd însă l-a furat gazetăria și, mai ales, teatrul.

Îndată ce am ajuns la Uniunea Scriitorilor a venit la mine Laurențiu Fulga : „A murit Tudor Mușatescu" „Cînd ?" „Azi dimineață, la ora patru".

Mai tîrziu a venit Bobiță, fiul lui Tudor Mușatescu : „Vă rog să-mi dați un loc pentru tata, la Bellu". Peste un ceas mi-a telefonat Sică Alexandrescu. „Nu s-ar putea să acordați pentru Tudor Mușatescu două locuri de mormînt ? Kitty vrea să fie și ea îngropată acolo cînd va muri"

N-am putut să dau două locuri. Mai avem cinci-șase locuri și cel puțin tot atîția scriitori pe moarte. I-am spus lui Sică Alexandrescu, — ori poate lui Mircea Ștefănescu, care intervenise și el, să etajeze mormîntul, să-l îngroape, deci, pe Tudor Mușatescu mai adînc. Așa au și făcut.

Am notat toate acestea pentru a vă povesti cele ce urmează : În vechea lume scriitoricească trăia un om între două vîrste care o jumătate de zi și-o petrecea în tribunal iar alta în cafenea. În tribunal era Magistrat-Judecător de instrucție, mi se pare, iar în cafenea trecea, ca mulți alții, pe drept sau pe nedrept, scriitor. La cafenea era omul cel mai săritor din lume și gura lumii spunea că nici la tribunal nu se purta altfel. Mai făcea cîte unul din cei ce

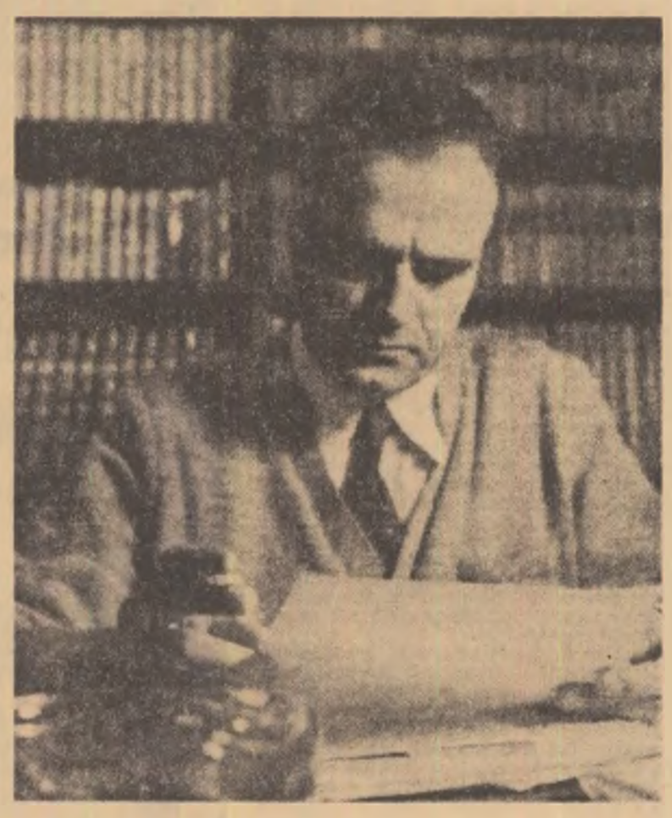

scriau vreo năzbîtie și era cît pe aici să cadă în ghiarele justiției, nenea Ghiță Stratulat sărea și-l scăpa : „E scriitor, nu-l băgați în pușcărie, după ce iese de acolo vă face cu ou și cu oțet". Erau și cazuri în care omul nostru nu izbutea. Tuturor le era simpatic și nici mie nu-mi displăcea pînă ce, într-o zi...

Pînă ce într-o zi de primăvară, mai precis într-o duminică, în căsuța din strada Brezoianu, unde avea loc adunarea generală anuală a Societății Scriitorilor Români s-a ridicat și Ghiță Stratulat să ne facă, la discuții, o comunicare. Despre ce era vorba ? Despre cimitirul Bellu...

Observînd că de cîte ori moare un scriitor urmașii acestuia aproape că își uită durerea alergînd și stăruind pe la ușile primăriei să capete un loc de îngropare pentru cel decedat s-a gîndit să rezolve problema pe mai mulți ani și, dacă s-ar putea, chiar pentru totdeauna. Drept urmare s-a folosit de relațiile pe care le avea cu Al. G. Donescu, primarul de atunci al Capitalei, și a obținut de la acesta un teren mare în cimitir, cadou pentru scriitori, — cînd vor muri. Stratulat se aștepta la mulțumiri, ne scăpase familiile de o grijă și de o plictiseală, era, oricum, o realizare. Eram tînăr, arătăgos, nu totdeauna bine chibzuit. Atîta mi-a trebuit, n-am mai ținut seamă nici de vîrsta lui și nici de altceva. Am sărit pe el, pe președinte (cred că era Corneliu Moldovanu) și pe întregul comitet : „Cum ? În loc să ne dați locuri de muncă și posibilitatea de a ne publica scrierile ne oferiți morminte ?" Așa, sau cam așa, am vorbit aproape o oră sau, poate, mai mult de o oră. N-am cerut anularea daniei lui Al. G. Donescu și locul de înmormîntat s-a umplut an de an. Acum, acolo, sînt mai bine de o sută de morminte scriitoricești. Unul din ultimele cinci-șase : l-am dăruit lui Tudor Mușatescu, cu dreptul, pentru familie, de a-l etaja ; ca să încapă pe bucățica, sau în bucățica aceea de pămînt și trupul soției, — trupul rece al actriței care a fost și care, în ciuda tuturor suferințelor, mai este încă Kitty Gheorghiu...

Viață. Poezie. Proză !...

Nu știm nimic. Nu știm ce se va întîmpla cu noi mîine, nu știm ce se va întîmpla cu noi la noapte, nu știm ce se va întîmpla cu noi astăzi, nu știm ce se va întîmpla cu noi peste o clipă, peste o mîime de clipă. Nimic nu știm.

Trăiam la Roșiori de Vede, în casa unui cojocar, mă duceam (elev întîrziat) la liceul proaspăt înființat, încercam să învăț carte oficială. Scriam versuri. Scriam și citeam. Între altele citeam și **Adevărul literar.** Și într-un număr al acestei reviste am descoperit într-o zi o preafrumoasă poezie de **Toamnă,** și atunci chiar era toamnă, — iar dedesubtul poeziei am găsit o iscălitură, — Tudor Mușatescu. Acestea s-au petrecut cu cincizeci de ani în urmă iar acum eu îi dărui lui Tudor Mușatescu loc de mormînt etajat, ca să încapă (cînd o fi să fie) nu alături, ci deasupra și actrița Kitty Gheorghiu... Cine oare ne hotărăște drumurile !... Cine ne hotărăște soarta și cine zilele și nopțile pe care le avem de trăit și pe care nu le mai avem de trăit ?

Veniserm pe lume cînd s-a săvîrșit din viață bunicul după mamă, — bunicul de la Cîrlomanu, bunicul cu barbă galbenă, bunicul cu ochii... Iată că am uitat ce culoare aveau ochii bunicului de la Cîrlomanu ! Uităm ! E bine că uităm ? E rău că uităm ? Eram pentru întîia oară director al Teatrului Național, iarna 1946—1947 n-a fost o iarnă ușoară. Casele, hotelurile, restaurantele și cafenelele, teatrele și cinematografele erau, ca și străzile, înghețate. Lipsea făina, lipsea mălaiul, de carne ori de pește nici nu putea fi vorba. Aveam în grijă mai bine de cinci sute de oameni, — care trebuiau să lucreze dar și să mănînce. Piinea era puțină și amestecată cu tărîțe, mălaiul pe jumătate mucegăit, cartofii... Cartofii erau o raritate. Dacă Marius ne servea la Capșa, după spectacol, cîte doi-trei cartofi fierți, ne simțeam mai mult decît mulțumiți. Se întemeiase pe lîngă teatru o cantină care mergea destul de prost. Aveam nevoie de un om priceput. Mi s-a recomandat o doamnă oarecum în vîrstă, văduva unui inginer care murise de curînd de inimă sau într-un accident de mașină pe Valea Oltului. Am numit-o pe încredere și nu m-am înșelat. Făcea, — în măsura în care aceasta era posibil, adevărate minuni. Peste vreo două luni a venit să-mi propună niște îmbunătățiri în organizare. Între timp, dintr-o indiscreție a celor ce mi-o recomandaseră, am aflat că excelenta noastră cantinieră fusese cîndva, înainte de intrarea României în cel dintîi război mondial, soția poetului M.S., mort la Predeal. Se înțelege că am privit-o cu mult mai mult interes decît înainte. Era o femeie voinică, purtînd multă carne pe osatura-i solidă, — oacheșă, cu o mustață măruntă însă supărător de vizibilă. După ce am discutat problemele unei mai bune aprovizionări a cantinei am întrebat-o brusc : „Dumneata ai mai fost măritată ?" „Da". „Cu cine ?" „Cu unul Mișu". „Mișu și mai cum ?" „S". „Știi că acest S. a fost poet ?" „O fi fost. Ceea ce știu e că pleca seara de acasă, mă lăsa singură și se întorcea acasă tocmai spre ziuă" „L-ai văzut vreodată scriind ?" „Poate. Nu știu". „L-ai iubit ?" „Cum să-l iubesc dacă mă lăsa singură toată noaptea ?" „Ziua ce făcea ?" „Dormea, ce să facă" „Ai păstrat vreo fotografie de-a lui S. ?" „Nu. Cînd s-a auzit c-a murit au venit neamurile și-au strîns tot, haine, lucruri, fotografii, hîrtii". „Ce culoare aveau ochii lui S. ?" „Nu știu. Am uitat. Ori poate n-am știut niciodată. Nu prea mă uitam în ochii lui". „De ce ?" „Era mult mai în vîrstă decît mine. Îmi era rușine de el". „Ai regretat c-a murit ?" „Nu. N-am regretat". „Dar pe înginerul care a murit recent ?" „L-am iubit mult și-l voi regreta pînă la sfîrșitul vieții. A avut grijă de mine, mare grijă a avut de mine". Uităm și sîntem uitați și e bine că sîntem uitați. Fără aducere aminte și fără uitare viața nu ar avea miezul pe care îl are. Miezul vieții !... E dulce ori e amar miezul vieții ? Mai bine să nu ne întrebăm.

De mulți ani tineretul universitar fierbea. Mișcarea studențească din 1922, care se dăduse la multe violențe nu lipsite de sînge, se stinsese. Apăruse la Iași o altă mișcare de tineret care se arăta a fi mult mai agresivă, mult mai primejdioasă Prin 1932 scriitorii tineri, — printre care cîțiva întorși din țări străine unde făcuseră studii superioare — încercau să facă să se aleagă apele. „Cu cine mergem ? Cu dreapta sau cu stînga ? Nu putem rămîne în afara luptelor politice". Fascismul (cum am mai subliniat de cîteva ori pînă aici) era în această perioadă, în plină ascensiune Partidul comunist se afla în ilegalitate. Greva de la Grivița încă nu avusese loc și, în general, tinerii intelectuali ai țării știau puține lucruri despre comunism Simțeam nevoia să ne adunăm, să vorbim și altfel de cum vorbeam prin cafenele, să ne lămurim între noi, să ne grupăm și, de va fi posibil, să începem să acționăm

Trebuia să fim mai mulți la un loc. Și am fost, într-o simbătă seara, peste cincizeci într-o casă veche din apropierea Grădinii Icoanei, pe care ne-a pus-o la dispoziție un avocat Au fost acolo .. Dar cine n-a fost acolo... S-a vorbit mult, s-a fumat mult și... nu s-a hotărît nimic Cei mai mulți trăgeau la dreapta, cîțiva pledau pentru stînga. Lucrurile erau neclare, erau încă neclare și neclare aveau să rămînă încă multă vreme (Acestea se petreceau cam pe la începutul lui 1932). Văzînd că nici unul din tinerii care se agitaseră și se zbătuseră atîta în cadrul întîlnirii din casa de lîngă Grădina Icoanei nu se mișcă, am luat o hotărîre eroică : aceea de a scoate o revistă lunară care să fie scrisă exclusiv de tineri Să încercăm, îmi spuneam să ne lămurim în paginile ei. Zis și făcut Am cerut și am căpătat colaborări, tipograful Ilie E Toroutiu mi-a acordat un mic credit și la 5 martie revista se afla pe piață Avea o sută douăsprezece pagini și se chema **Azi** (Istoria mai amănunțită a acestei reviste și a oamenilor grupați în jurul ei își va găsi locul abia în volumul II al acestei serii de confesiuni.)

Viață, Poezie, Proză !...

Aici se isprăvesc fragmentele de Memorii pe care autorul lor ni le-a pus la dispoziție.

Viață, Poezie, Proză

addenda

Ochiul critic al „ultimului Bassaraba"

Cucerit de o morgă aristocratică împrumutată din lecturi, concurînd Almanahul Gotha, pe marginea căruia făcea îndreptări și aduceri la zi, Mateiu I. Caragiale a remarcat de timpuriu deosebirea cam mare dintre idealul său conceptual, altfel destul de realist, și aristocrația bucureșteană ce se perinda la vedere și pe care ochiul său o înregistrează cu o acuitate extraordinară. Corespondența lui cu N. Boicescu este, de fapt, o cronică, în care nu trebuie căutată compoziția, ci detaliul, vinat cu nesaț : «Marie Ghika (fostă Hertz) a înnebunit, eșea în cămașă cu un chipiu în cap și striga: „Salutați pe fiica principelui Ghica". Atunci fiica ei, Iza Exarcu, a transportat-o la Viena. În gara de nord a fost un spectacol care a indignat publicul, pentru că nu voia să se suie în tren și se lupta ca un elefant cu 7—8 hamali cari i-au sfîșiat hainele, s-au pumnit, s-au luptat, s-au rostogolit. Apoi s-a trîntit jos și n-a mai vrut să meargă. A trebuit să o ia cu forța pe sus. Fata ei stătea imposibilă pentru că o ura enorm pe mă-sa. A înnebunit și cealaltă Mme Ghica a lui Ionicu G. Popolani. Au să nebunească toți». (Scrisoarea din 21 mai 1908).

Faptului brut îi alternează scena de gen, portretul ironic : «L-am văzut într-o zi pe aceralul Bellor, civil, are un juben-melon crème, tucalofon imens, îi cade pe nas, și niște haine scurte cu pantaloni strîmți. A vrut să se sue în tramway să meargă la Moși, dar l-au bousculat toptangiii. Atunci el a strigat : „Iacă un tramway mai mult decît complet"» sau : „Eri s-a sinucis unul Franasovici, care umbla cu Butculescu, unul cu o barbă care nu se mai isprăvea, îi atîrnă din trăsură ca o salcie plîngătoare. E pe moarte, și cauza e amorul pentru Madame Arion (din str. Corăbiei). Ce oameni, ce timpuri ! e o adevărată epidemie de sinucideri și crime, poate că mîine, poimîine citești și de mine că m-am sinucis, dar să nu crezi, are să fie numai o înscenare, cu un pistol de chocolată. E prea dulce viața cu să o tai, nu se știe ce aduce ziua de mîine" (scrisoarea din 22 iunie 1907). Altădată, portretul devine ostil : „Emile Sturdza e subofícer de ambulanță, are un chipiu de șef de gară și s-a aruncat la o dotă de 80 000 venit, dar pentru moment a fost rebutat. E o d-ra Ciurcu. El însă tot speră, și face pe nebunul, zice că pleacă în Maroc ! Dacă ar reuși ar deveni ceva vertiginos. Ar sbura în două auto-uri, ar strivi sute și mii de victime pînă cînd l-ar arunca motorul în vreun arbore. Astă vară era oribil, nemîncat, neras, slab ca un spectru, cu un fel de juben cabosse și cu ghete eculate, iar ca o culme, monoclul îi era spart în mii de țăndări, dar tot în ochi Acum nu-și mai aduce aminte de toate astea, cum dormea prin Cișmegiu, și vrea să devină milioner" (scrisoarea din 3 aprilie 1907).

„Bizantinii au cam săracit — scrie el în aceeași scrisoare — nu mai e ca pe vremea expoziției (din 1906, n.n.), muscal, Capșa, bancheturi. Se plimbă pe jos toți. Adevăratele ponturi solide sunt rare în București". și : „Cei cari au însă fonduri trăesc la noi ca les petits bourgeois, es cu tramvaiul, seara nu aprind decît o luminare, și-și întorc hainele pe dos, spălîndu-și mănușile cu benzină cînd merg în lume. Sunt tipi cu 250 000 rentă îmbrăcați ca funcționarii comerciali". Totuși, o lună mai tîrziu, la 8 mai 1907, nota : „Încolo toată lumea e în București (adică nu la moșie ! n.n.), nu se simte nimic schimbat după urma revoltelor. Toți sunt în auto-uri, în muscali și dacă te uiți mult te apucă melancolia". De unde se vede că mersul pe jos fusese o modă trecătoare !

Detaliul este reținut cu fermecătoare pedanterie : „Alaltăeri, la Capșa, pe terasă, s-a așezat Custica Paciurica (Paciuris, n.n.) lîngă mine, avea o pălărie fină de pae ca a mea (un Delion de 18.06 frs), era în frac sub pardessus și cu niște escarpins ca o damă, foarte fini, cu fundă mică. Toți se uitau la el ca la o curiositate" (21 mai 1908). Din această ochire rece, burghezul iese strivit, aristocratul admonestat. Situația apare mai nuanțată, în privința opiniilor politice. Acestea se precizează încă din 1906: „De cînd ai plecat tu, am avut o serie întreagă de neplăceri mai ales politice. Cabinetul s-a remaniat. Dissescu a intrat în cabinet. M-am propus șef de cabinet, m-a susținut toată lumea, tata a depeșat urgent, însfîrșit am răscolit cerul și pămîntul. Dar mă trezisem prea tîrziu, locul era dat lui Cămărăsescu. Or, șansele de a fi șef de cabinet sub conservatori le pot considera ca nule. Mă propun zilele astea la județ, n-am mai ținut seamă nici de vîrsta lui și nici de altceva. Am sărit pe el, pe președinte (cred că era Corneliu Moldovanu) și pe întregul comitet : „Cum ? În loc să ne dați locuri de muncă și posibilitatea de a ne publica scrierile ne oferiți morminte ?" Așa, sau cam așa, am vorbit aproape o oră sau, poate, mai mult de o oră. N-am cerut anularea daniei lui Al. G. Donescu și locul de înmormîntat s-a umplut an de an. Acum, acolo, sînt mai bine de o sută de morminte scriitoricești. Unul din ultimele cinci-șase : l-am dăruit lui Tudor Mușatescu, cu dreptul, pentru familie, de a-l etaja ; ca să încapă pe bucățica, sau în bucățica aceea de pămînt și trupul soției, — trupul rece al actriței care a fost și care, în ciuda tuturor suferințelor, mai este încă Kitty Gheorghiu...

Viață. Poezie. Proză !...

Nu știm nimic. Nu știm ce se va întîmpla cu noi mîine, nu știm ce se va întîmpla cu noi la noapte, nu știm ce se va întîmpla cu noi astăzi, nu știm ce se va întîmpla cu noi peste o clipă, peste o mîime de clipă. Nimic nu știm.

*Trăiam la Roșiori de Vede, în casa unui cojocar, mă duceam (elev întîrziat) la liceul proaspăt înființat, încercam să învăț carte oficială. Scriam versuri. Scriam și citeam. Între altele citeam și **Adevărul literar.** Și într-un număr al acestei reviste am descoperit într-o zi o preafrumoasă poezie de **Toamnă,** și atunci chiar era toamnă, — iar dedesubtul poeziei am găsit o iscălitură, — Tudor Mușatescu. Acestea s-au petrecut cu cincizeci de ani în urmă iar acum eu îi dărui lui Tudor Mușatescu loc de mormînt etajat, ca să încapă (cînd o fi să fie) nu alături, ci deasupra și actrița Kitty Gheorghiu... Cine oare ne hotărăște drumurile !... Cine ne hotărăște soarta și cine zilele și nopțile pe care le avem de trăit și pe care nu le mai avem de trăit ?*

Venisem pe lume cînd s-a săvîrșit din viață bunicul după mamă, — bunicul de la Cîrlomanu, bunicul cu barbă galbenă, bunicul cu ochii... Iată că am uitat ce culoare aveau ochii bunicului de la Cîrlomanu ! Uităm ! E bine că uităm ? E rău că uităm ? Eram pentru întîia oară director al Teatrului Național, iarna 1946—1947 n-a fost o iarnă ușoară. Casele, hotelurile, restaurantele și cafenelele, teatrele și cinematografele erau, ca și străzile, înghețate. Lipsea făina, lipsea mălaiul, de carne ori de pește nici nu putea fi vorba. Aveam în grijă mai bine de cinci sute de oameni, — care trebuiau să lucreze dar și să mănînce. Piinea era puțină și amestecată cu tărîțe, mălaiul pe jumătate mucegăit, cartofii... Cartofii erau o raritate. Dacă Marius ne servea la Capșa, după spectacol, cîte doi-trei cartofi fierți, ne simțeam mai mult decît mulțumiți. Se întemeiase pe lîngă teatru o cantină care mergea destul de prost. Aveam nevoie de un om priceput. Mi s-a recomandat o doamnă oarecum în vîrstă, văduva unui inginer care murise de curînd de inimă sau într-un accident de mașină pe Valea Oltului. Am numit-o pe încredere și nu m-am înșelat. Făcea, — în măsura în care aceasta era posibil, adevărate minuni. Peste vreo două luni a venit să-mi propună niște îmbunătățiri în organizare. Între timp, dintr-o indiscreție a celor ce mi-o recomandaseră, am aflat că excelenta noastră cantinieră fusese cîndva, înainte de intrarea României în cel dintîi război mondial, soția poetului M.S., mort la Predeal. Se înțelege că am privit-o cu mult mai mult interes decît înainte. Era o femeie voinică, purtînd multă carne pe osatura-i solidă, — oacheșă, cu o mustață măruntă însă supărător de vizibilă. După ce am discutat problemele unei mai bune aprovizionări a cantinei am întrebat-o brusc : „Dumneata ai mai fost măritată ?" „Da". „Cu cine ?" „Cu unul Mișu". „Mișu și mai cum ?" „S". „Știi că acest S. a fost poet ?" „O fi fost. Ceea ce știu e că pleca seara de acasă, mă lăsa singură și se întorcea acasă tocmai spre ziuă" „L-ai văzut vreodată scriind ?" „Poate. Nu știu". „L-ai iubit ?" „Cum să-l iubesc dacă mă lăsa singură toată noaptea ?" „Ziua ce făcea ?" „Dormea, ce să facă" „Ai păstrat vreo fotografie de-a lui S. ?" „Nu. Cînd s-a auzit c-a murit au venit neamurile și-au strîns tot, haine, lucruri, fotografii, hîrtii". „Ce culoare aveau ochii lui S. ?" „Nu știu. Am uitat. Ori poate n-am știut niciodată. Nu prea mă uitam în ochii lui". „De ce ?" „Era mult mai în vîrstă decît mine. Îmi era rușine de el". „Ai regretat c-a murit ?" „Nu. N-am regretat". „Dar pe înginerul care a murit recent ?" „L-am iubit mult și-l voi regreta pînă la sfîrșitul vieții. A avut grijă de mine, mare grijă a avut de mine". Uităm și sîntem uitați și e bine că sîntem uitați. Fără aducere aminte și fără uitare viața nu ar avea miezul pe care îl are. Miezul vieții !... E dulce ori e amar miezul vieții ? Mai bine să nu ne întrebăm.

De mulți ani tineretul universitar fierbea. Mișcarea studențească din 1922, care se dăduse la multe violențe nu lipsite de sînge, se stinsese. Apăruse la Iași o altă mișcare de tineret care se arăta a fi mult mai agresivă, mult mai primejdioasă Prin 1932 scriitorii tineri, — printre care cîțiva întorși din țări străine unde făcuseră studii superioare — încercau să facă să se aleagă apele. „Cu cine mergem ? Cu dreapta sau cu stînga ? Nu putem rămîne în afara luptelor politice". Fascismul (cum am mai subliniat de cîteva ori pînă aici) era în această perioadă, în plină ascensiune Partidul comunist se afla în ilegalitate. Greva de la Grivița încă nu avusese loc și, în general, tinerii intelectuali ai țării știau puține lucruri despre comunism Simțeam nevoia să ne adunăm, să vorbim și altfel de cum vorbeam prin cafenele, să ne lămurim între noi, să ne grupăm și, de va fi posibil, să începem să acționăm

*Trebuia să fim mai mulți la un loc. Și am fost, într-o simbătă seara, peste cincizeci într-o casă veche din apropierea Grădinii Icoanei, pe care ne-a pus-o la dispoziție un avocat Au fost acolo .. Dar cine n-a fost acolo... S-a vorbit mult, s-a fumat mult și... nu s-a hotărît nimic Cei mai mulți trăgeau la dreapta, cîțiva pledau pentru stînga. Lucrurile erau neclare, erau încă neclare și neclare aveau să rămînă încă multă vreme (Acestea se petreceau cam pe la începutul lui 1932). Văzînd că nici unul din tinerii care se agitaseră și se zbătuseră atîta în cadrul întîlnirii din casa de lîngă Grădina Icoanei nu se mișcă, am luat o hotărîre eroică : aceea de a scoate o revistă lunară care să fie scrisă exclusiv de tineri Să încercăm, îmi spuneam să ne lămurim în paginile ei. Zis și făcut Am cerut și am căpătat colaborări, tipograful Ilie E Toroutiu mi-a acordat un mic credit și la 5 martie revista se afla pe piață Avea o sută douăsprezece pagini și se chema **Azi** (Istoria mai amănunțită a acestei reviste și a oamenilor grupați în jurul ei își va găsi locul abia în volumul II al acestei serii de confesiuni.)*

Viață, Poezie, Proză !...

Barbu CIOCULESCU

TEATRU

„Un copil m-a întrecut în simplitate“

Psihologia spectatorului antic ? Să nu-l uităm pe acest ipocrit spectator, seamănul tragedianului. În primul rînd, cum de-i ardea de teatru ? Tragedia era un spectacol popular : un bîlci al senzaţiilor tari, un bîlci la care, cu o expresie sportivă, **se juca dur.** Gladiatorii nu putem spune că se fandoseau în arenă. Care pe care — şi un **care** trebuia să dispară La fel pe scenă : un oarecine părăsea scena din primul moment sau rămînea pe ea schilod sufleteşte, schilodit chiar din primul moment. Să zicem că se făcea întuneric şi eroul era pocnit cu ceea ce pe atunci se numea **moira,** exact în moalele capului. Sau în moalele sufletului. Se aprindea lumina şi începea spectacolul. (De altfel aceste culise erau la vedere). „Prometeu încătuşat“ debutează astfel : **„Ajuns-am dar la marginea pămîntului, / La ţărmul sterp şi necălcat al Sciţiei. / Hefaistos, aminteşte-ţi tu poruncile Ce tatăl preamărit ţi-a dat : să cetluieşti / De stîncile prăpastiei cu străşnice / Cătuşi de fier pe acest sfruntat răufăcător“.**

Şi „sfruntatul“ Prometeu e cetluit la minut. Subiectul s-a consumat. În piesele moderne ar urma lăsarea cortinei şi plecarea acasă. Asta e diferenţa : ce noi numim deznodămînt abia e un început în drama antică. Alias este înfăţişat de Sofocle doar din clipa în care îşi pierduse mînţile şi începuse să măcelărească vitele capturate de ahei, crezînd că sînt aheii înşişi, cei care îl jigniseră groaznic. (Fusese respins la concursul pentru obţinerea armelor răposatului Achile !) În final se sinucide.

Evident, dintr-un punct aşa de înalt nu se putea merge prea departe. Şi toată tragedia antică e o dare înapoi, cu băgare de seamă spre a nu se produce panică. O dare înapoi în chip magistral executată. O răsuflare a tragicului faptic, în aşa fel încît el să umfle nişte pînze metafizice : să răscolească idei, sentimente, adevăruri. E ca şi cînd cineva, pe patul morţii, şi-ar dicta testamentul : toate implicaţiile acestei dictări tragice le-ar fi luat în vedere autorul — iar piesa se termină odată cu rostirea ultimei dorinţe, cînd eventual bolnavul aruncă furios cu coturnul în scrib. Deci drama începea din punctul groaznic : o omucidere, un incest, o orbire Gura spectatorului se căsca de uimire chiar din momentul foirii pe locuri şi al scîrţîirii băncilor (de piatră). Cum subiectele erau în general cunoscute, el venea cu gura căscată de uimire de acasă. „Şi ce-o să se mai întîmple ?“ se întreba curios. Pe scenă însă începeau imediat digresiunile, lamentările corului, pasajele lirice. De fapt tocmai acestea constituiau însăşi esenţa tragediei.

Euripide vine chiar cu un prolog. Într-un sfert de oră, povesteşte, pe scurt, tot ce-avea să se petreacă timp de cîteva ore pe scenă.

Din punct de vedere dramatic, spun specialiştii, asta echivalează cu o gafă.

Curiozitatea omului, odată satisfăcută, nu-i mai rămîne decît să plece. Într-un fel, Euripide şi-a bătut joc de cetăţeanul atenian, atentînd la naivitatea lui sănătoasă, la bunul său obicei de a învăţa de pe scenă ce trebuie să facă în viaţă. Ce-l reţinea totuşi pe spectatorul acelor vremuri la teatrul acelor vremuri ? Ce psihologie ? Pentru că el nu pleca decît arareori şi atunci nu se ducea direct acasă, ci se ţinea de digresiuni pe străzile cetăţii. Avem de a face cu degustători mai rafinaţi decît am fi bănuit. Pe ei nici nu-i mai interesa subiectul pe vremea lui Euripide. Ştiau toate subiectele pe dinafară. Viciul lor era să afle nu **ce** se mai spune, şi **cum** se mai zice ceva frumos, peste atîtea alte straturi de frumuseţe, spuse înainte pe aceeaşi temă. Euripide e un pesimist rancunos pe lume şi societate. Eroul său suferă într-aiurea un destin aiurit.

Eschil chiar dacă-l punea pe om să se răzvrătească sugera existenţa unei vini **reale** a omului. „Lasă că nici noi, oamenii...“ Pînă la urmă, Prometeu pare înlănţuit pe drept, **deferit instanţelor.** Răzvrătirea lui e de formă şi de ochii lumii. Agamemnon se întoarce acasă pătat în ochii zeilor, pedeapsa primindu-şi-o cînd s-a lovit de prag. Şi aşa mai departe.

Sofocle, spirit religios ca şi Eschil, face un pas mai departe : oamenii sînt nevinovaţi, sînt buni, ca miei. Îndură un destin hotărît din nainte, care din punctul uman de vedere, nu are nici un fel de raţiune, dar arată atotputernicia zeilor şi trebuie să fie sublim. Şi Sofocle pare că îngenunche şi se închină **păgîneşte,** în gînd. Eruditul Aram Frenkian a adus contribuţii importante, după părerea noastră, la această problemă, luminînd cîteva aspecte ale „sensului suferinţei umane“ în opera tragicilor greci. Ni se arată cu lux de amănunte cît de neputincioşi sînt oamenii în faţa divinităţilor, care lovindu-i crunt, îşi demonstrează sublimul. Însă Euripide iese oarecum din această dilemă tragică. Vinovat — nevinovat, e cam tot una. E ridiculă toată povestea asta, pare să spună el. Omul e atît de complicat, chiar şi fără concursul zeilor încît dezastrul nici nu mai trebuie să fie regizat din afară : oricum, tot se realizează.

„Vei pieri de mîna unui mort“ îi prezisese oracolul lui Heracle. Ceea ce s-a şi întîmplat, spre marea uimire a puternicului erou, care uitase cu desăvîrşire de această năzbîtie. Şi-a adus aminte de ea tocmai cînd s-a pomenit înveninat de haina înmuiată în sîngele lui Nesos. Aproape toate piesele primilor doi tragedieni funcţionează după mecanismul împlinirii unui oracol nefast. Autorul **Medeii** însă dispreţuieşte oracolul. Nu mai lucrează cu mînă moartă. Mîna mortului e chiar mîna fiecăruia dintre eroi. Asta mi se pare interesant. Iată că, dintr-o dată, ceea ce se pierde ca forţă dramatică se cîştigă în complexitate. Eroul său devine ambiguu. Un cadavru viu, un tip dostoievskian. Dar se va şi dezintegra repede, lipsindu-ne două mii de ani, pînă la Shakespeare.

Aceasta ar fi, foarte schematic, gradaţia tragicului la cei trei. „Lipsurile“ ? Începînd chiar din vremea aceea, odată cu Aristofan, trecînd apoi prin şcoala grămăticilor, au tot fost evidenţiate.

Dar să nu fim prea aspri cu geniile. Abundenţa acestor greşeli este aparentă. Că cei vechi se complăceau în a face digresiuni şi acţiunea, odată ajunsă în punctul culminant, era în mod nedramatic întreruptă de o intervenţie elegiacă a corului, sau de o descriere de natură? Aceasta nu poate fi o lipsă, pentru că, am mai spus, autorul, oricare dintre ei, punea prea puţin preţ pe acţiune. El nu făcea o piesă poliţistă. Acţiunea exista într-adevăr, dar ea era subtilă, era o acţiune a gîndurilor, a sentimentelor.

Că există în afară de părţile lirice, „scene de umplutură“ cum le numeşte Emil Faguet ? Aceste scene existau, dar **umplutură** poate fi doar din punctul nostru de vedere : noi nu mai suportăm nebuloasa dinainte de facere, vrem lucruri limpezi ca „bună ziua“. Însă tocmai această nebuloasă este partea creatoare. Pîntecele în care se plămădeşte totul. Limpezimea noastră ca bună-ziua poate fi tot atît de profundă ca şi bună-ziua.

Se spune că Diogene, văzînd un copil care bea apă din palmă, ar fi spus : „acest copil m-a întrecut în simplitate“. Şi aruncîndu-şi ulcica, a băut şi el din pumn. Tragedia antică are simplitatea acelui copil care bea din palmă. Dar copilul nu mai e copil ci om mare. E **crou.** Şi nu bea apă ci otravă, cucută, venin.

Cine îndrăzneşte să afirme că setea lui nu e reală ?

Marin SORESCU

ARTE

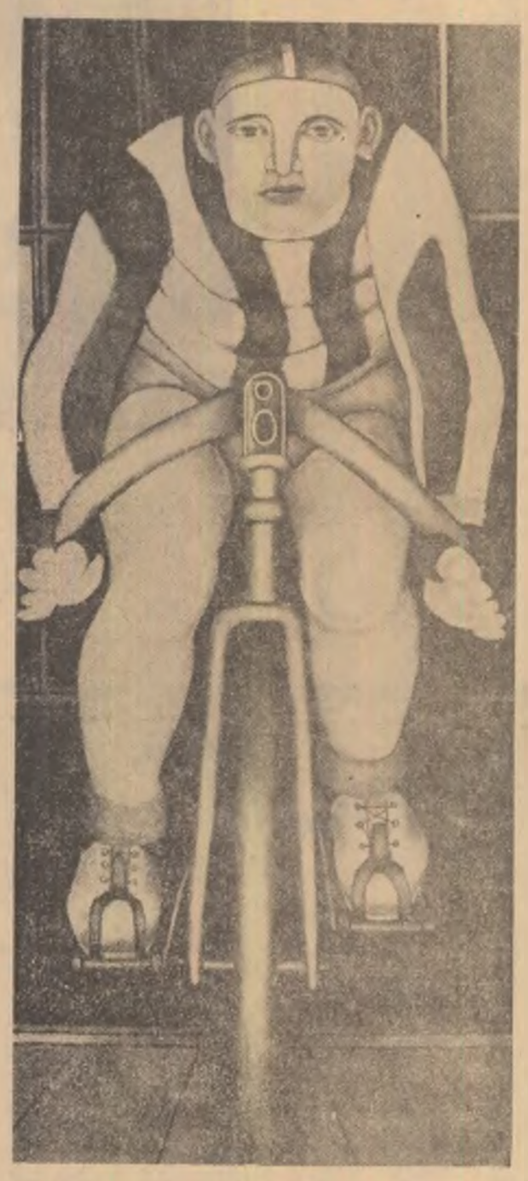

RICHARD LINDNER : „CICLISTUL“

ARTE PLASTICE

Fenomenul Picasso

N-o să ştim niciodată, probabil, dacă poemele homerice au fost concepute de un singur autor, dacă Homer a existat într-adevăr. O putere creatoare excepţională uluieşte, derutează, diversitatea vie implîntată în unitate te face să te-ntrebi dacă un singur om este capabil de o astfel de performanţă. Picasso realizează în plină epocă modernă contemporană ipostaza geniului proteic. Multiplu pînă la a da dureri de cap celui hotărît să sistematizeze, întotdeauna el însuşi totuşi, de neconfundat în tot ceea ce face, despre el se poate spune orice cu şansa de a nu greşi prea mult şi mereu fiind loc de adăugat cîteva consideraţii în plus.

În miile lui de lucrări, cuprinzînd toate domeniile a ceea ce numim artă plastică, tensiunea, permanenţa unei arderi intr-oare inepuizabilă, se manifestă fără precedent. El traversează toate curentele, iniţiază curente, este precursor de curente, se implică în ordinea socială şi politică a timpului nostru, însingurat din vocaţie şi prea mare respect faţă de arta căreia i se dedică, un adevărat fenomen, cum i s-a spus şi va rămîne pentru lumea întreagă. Generalităţile emise pînă acum ar putea continua la infinit. Corului de laude unanime, pe care artistul îl aude fără să se tulbure, cum nu se tulbură nici de injuriile care i se aduc şi despre care am avut un trist exemplu recent, petrecut în propria-i ţară, făcîndu-ne să-l iubim şi mai mult, încercam să-i alăturam cîteva rînduri scrise cu penita tremurată

Epoca noastră a redescoperit munca, esenţă a condiţiei umane, mai dreaptă ei preţuire în raport cu ideea şi pasiunea. Ea trebuie sa fie recunoscătoare lui Picasso, poate unul din cei mai fideli şi inspiraţi slujitori ai ei. Uriaşa lui personalitate se confundă cu efortul depus ani de zile cu acelaşi abnegaţie şi continuitate. Nu un efort orb, mecanic, de insectă sisifică ci unul umanizat de calitate, de consecvenţă şi dăruire nedesmînţită. Picasso este îndrăgostit de unelte, de mîna care le conduce, de mediul unde îşi exersează profesiunea, de fiece ecou al lumii sensibile solicitat cu încrezătoare emoţie. Realitatea este scormonită cu furie şi delicateţe. Furie pentru ceea ce ar putea să se piardă. Delicateţe pentru tanta durabilă găsită. Sensu lui explicit mereu dar sărac în rigiditatea lui impusă de limitele fiinţei noastre imperfecte îi este preferat adevărul parţial, acumulat şi contradictoriu parcă, mai egal însă cu sine şi stăpînit în fabulurile căldurii lui vitale.

Linia trasă de Picasso îşi arată frumuseţea conform altitudinii spirituale de la care o poţi contempla Picasso crede în privitor şi cofraternitatea la operă nu este o vorbă, asemenea altora, la el. Ea înseamnă, în ciuda aparenţelor, un program, mai mult, o credinţă. Picasso crede la fel de puternic în expresia artei lui, linia, culoarea, materia, nu sînt semne iluzorii, codificări ale vidului, ele trăiesc şi sprijină concomitenţa comunicării, se aprind ele însele de vraja unei noi alcătuiri, într-o succesiune mai plină de limpezimi. Zeul căruia Picasso i se închină fără rezerve este propria lui mînă creatoare, punte de înţelegere între lucruri şi oameni, aptă, în calda ei umilinţă, dincolo de ceea ce ştim sau nu ştim, să dea naştere încăodată lumii, naşterea fiind garanţia singurei înţelegeri posibile. Fotografiile, mulajele pe care le-a făcut mîinii sale, atestă o preocupare constantă. Picasso se uluieşte de propria lui mînă, în faţa ei, el care ştie toate misterele aparenţei, toate subterfugiile esenţei, nu mai află liniştea şi detaşarea proverbiale.

Şi ceea ce înţelegem, pînă la urmă, din această religie laicizată, nu ne este indiferent. Mîna artistului, transfiguratoarea, este mîna noastră, leagănul tuturor formelor, mînă a lumii poposită o clipă în trunchiul unui om numit Picasso, el însuşi cel mai uluit şi în întregime dator minunii, miracolului înfăptuit la cîteva sute de ani odată.

Grigore HAGIU

ARTE

SPORT

Dacă vreţi adevărul – haideţi să-l spunem!

De multă vreme n-am mai fost atacat de atît de mulţi oameni, în scris, ca în această săptămînă, care a urmat articolului meu **„Lecţia de pedagogie a publicului“** din **Sportul** de marţi. De la condeie ce-şi caută încă vocea (ca Radu Urziceanu) şi pînă la voci care-şi caută condeiul ca Cristian Ţopescu, (scuzaţi cacofonia, dar aşa-l cheamă) publicişti, specialişti şi tuturi, în valuri şi individual, cu semnătură sau fără, întrebaţi şi neintrebaţi, s-au repezit asupra mea pe ideea, nu lipsită de o oarecare perfidie, că aş fi autorul eventual (mai ales dacă echipa noastră ar pierde calificarea !) al distrugerii moralului echipei noastre naţionale Cititorul poate fi surprins să observe că inşi atît de diferiţi, ca nume sau ca pseudonime, atacă pe acelaşi om. Explicaţia e simplă : s-a format o echipă de cronicari sportivi, o echipă alcătuită exact pe principiile pe care e alcătuită uneori echipa noastră naţională de fotbal, principiile nemişcării, ale ocupării unor locuri pe care le-ar merita si altii ! Căci locul ocupat în echipa naţională, astăzi, subliniez ASTĂZI, pe alte criterii decît cele ale formei sportive, de Lucescu şi Radu Nunweiler, corespunde perfect locului ocupat în presa de resort de Radu Urziceanu (nu subliniez „ASTĂZI“) şi Cristian Ţopescu. Acesta din urmă e, fără îndoială, un crainic bun, dar este un ziarist mai mult decît catastrofal. El părea să fie, şi nu mă îndoiesc nici acum că poate fi, crainicul nostru sportiv cel mai bun. Dar prin articolele sale din revista **„Săptămîna“** nu că nu curge sînge viu, nu curge nici măcar amintirea unui sînge viu. Celălalt — Radu Urziceanu are avantajul net, faţă de Cristian Ţopescu, că e incolor din toate punctele de vedere. El se încearcă, sărmanul, şi în faţa microfoanelor şi este o jale întreagă. Cît despre felul scrisului său, surse demne de crezare afirmă că din biroul în care Radu Urziceanu stă faţă în faţă cu hîrtia, pe care urmează să scrie, se aud incredibile zăngăniturî şi gemete : Radu Urziceanu e în luptă directă cu gramatica limbii române (şi încă nu e clar cine pe cine va învinge). Încît a răspunde acestor doi tovarăşi la obiect, aşa cum le-ar face desigur plăcere domniilor lor, e o zădărnicie. N-avem ce discuta unii cu alţii, e prea devreme pentru Radu Urziceanu şi Cristian Ţopescu să se hazardeze într-un dialog, nu cu mine, ci cu oricare dintre oamenii care ţin un condei în mînă. Şi dacă, totuşi, într-o zi, aceştia doi îşi vor aşeza frazele pe hîrtie într-un fel cît de cît citeţ, s-ar putea ca prima mea întrebare despre etica lor sportivă să fie : cu cine sînteţi voi, R. Urziceanu şi C. Ţopescu ? Cu cine eşti dumneata C. Ţopescu, care ai făcut tot ce ţi-a stat în putinţă, în Mexic, ca să justifici scoaterea lui Dobrin din echipa naţională ? Cine este tovarăşul Balaş, de a trebuit — din pricina lui — să fie scos din formaţia noastră (a noastră, şi nu a federaţiei !) unul dintre cei mai buni, adică Dobrin ? De ce de la campionatele mondiale şi pînă astăzi nu s-a spus publicului nostru întreg adevărul, despre luptele de culise care au măcinat lotul nostru naţional ? Cine trebuia să fie grijuliu cu cine ? Nu vi se pare cam mult să cereţi lui Dobrin să fie respectuos cu dumneavoastră toţi, cînd dumneavoastră aproape toţi aţi aruncat cu noroi în el, fără nici un scrupul ? Cum va plăti echipa de jurnalişti, de sub bagheta lui Angelo Niculescu, lacrimile lui Dobrin, care a fost umilit de mediocrităţi ?

Prea mulţi cronicari sportivi nu fac altceva, de o bună bucată de vreme încoace, decît să-şi stoarcă mandolinele de sunete cît mai dulci pentru urechile (a căror mărime n-o discut) celor ce obţin, din cînd în cînd, rezultate nu foarte ruşinoase. Căci, să ne înţelegem : **a învinge Cehoslovacia cu 2—1 la Bucureşti nu înseamnă nimic senzaţional.** Ideea că meciul acesta va fi complicat, ideea că meciul acesta va fi meciul secolului, ideea că avem de luptat din greu, sînt diversiuni. Nu faceţi atîta gălăgie pentru o victorie cu 2—1 ! Echipa Cehoslovacici nu posedă arme secrete, este şi ea o echipă ca toate echipele ! Dar de senzaţional au nevoie cei care vor să crească în mod artificial valoarea nu atît a unui meci, cît a unui antrenor, căruia i se creează condiţii pe care nici unii profesionişti nu le viscază. Căci să fim sinceri ! Cîte ore s-a dus la slujbă, în ultimul timp, amatorul Nunweiler, sau amatorul Lucescu ? Şi pentru că veni vorba de Lucescu ! Am impresia că Lucescu delirează. Vasăzică după ce a ratat un 11 m. şi după ce a pus mîna pe minge în careul nostru, aruncîndu-ne deci de două ori în prăpastie, Lucescu mai are şi curajul de a avea puncte de vedere. L-aş sfătui pe „intelectualul“ Lucescu să se ocupe mai serios de exersarea loviturilor libere, decît să-şi piardă vremea, emiţînd puncte de vedere. M-ar interesa punctul lui de vedere exprimat pe gazon.

Şi-acum meciul cu Ţara Galilor ! Poate că, după acest meci, indiferent de rezultatul lui, vom începe să discutăm temeinic **problema fotbalului românesc.** Şi să nu aşteptăm să discutăm această problemă cîndva, tîrziu, la poalele statuii lui Angelo Niculescu unde vor sta îmbrăţişaţi pe vina pietrei rare ce va fi vestmîntul lor, Radu Urziceanu, Cristian Ţopescu şi Mircea Lucescu.

Noroc în meciul cu Ţara Galilor, dragi fotbalişti, şi mai lăsaţi chestia asta cu moralul pe care vi-l stric eu, vorbindu-vă despre Dobrin. Numai atîta moral aveţi voi ? Vă stimez prea mult pentru a nu încerca să vă spun uneori şi lucruri neplăcute. Şi trebuie să vă spun totuşi şi un lucru plăcut : meciul vostru cu Cehoslovacia a fost electrizant. N-am spus-o pînă acum, pentru că voi sînteţi cei care trebuie să-i apăraţi pe cei mai buni dintre voi. Şi n-aţi făcut-o în cazul lui Dobrin, cînd a avut nevoie. Poate o veţi face de acum încolo, nelăsînd pe impostori (mai ales cînd ei vă linguşesc) să vă adoarmă moralul. Primiţi deci mulţumirile mele pentru tensiunea bărbătească a meciului vostru de duminică. Vă doresc o miercure şi mai frumoasă.

Adrian PĂUNESCU

MUZICA

Reflexii asupra operei

O definiţie spirituală, atribuită — ca de obicei — lui Bernard Shaw, spune că opera este acel gen în care un tenor şi o soprană sînt împiedicaţi să se iubească de către un bariton. Observaţie afurisită de care nu scapă multe lucrări italiene, dar nici Lohengrin şi nici Pelleas. Şi cu toate acestea ce gen extraordinar ! Cîtă splendoare în imposibilul vis de a reuni toate artele ! Şi — dincolo de remarcele răutăcioase — cîtă varietate posibilă în tematică !

Nenorocul operei provine din instabilitatea ei ca gen. Asemenea acelor atomi prea complicaţi în care protonul are prea mulţi electroni de ciobănit şi i se mai întîmplă din cînd în cînd să piardă cîte unul pe drum şi atunci substanţa devine alta, opera se compune din prea multe elemente şi riscă să fie dezechilibrată ba de unul din ele, ba de altul. Uneori rămîne doar o desfăşurare vocală, fără suficientă acoperire simfonică, alteori — dimpotrivă — simfonia tinde să înrobească vocile, să le instrumentalizeze ; alteori, în fine, muzica se afirmă în dauna spectacolului sau vice-versa. Ca să nu mai vorbim de permanenta contradicţie între libret şi desfăşurarea muzicală. Primul trage opera către teatru, a doua împinge drama spre concert. Ş.a.m.d.

Acelaşi echilibru instabil în opiniile despre operă. Unii se duc la spectacol pentru culori şi forme, alţii pentru dodiez-ul tenorului din actul III, alţii (foarte puţini şi numai în anumite cazuri) pentru muzică ; iar mulţi nu se duc de loc deoarece îi respinge convenţionalul genului. Pe aceştia din urmă îi plîng cel mai tare pentru că îmi dau seama că n-au înţeles nimic dintr-o treabă pe care totuşi nu se sfiesc s-o judece aspru. Şi mai este o primejdie. Tocmai complexitatea genului îl predispune la a fi lesne trădat în interpretare. Este necesară, pentru o bună execuţie, reunirea atîtor factori încît numai rareori asistăm la spectacole care să ofere într-adevăr lucrarea şi nu doar o palidă umbră a ei, dacă nu chiar o caricatură.

Cred că spectacolul de operă ca atare nu se poate transforma foarte mult. Contaminarea cu experimentele teatrului modern, sau — şi mai discutabil — cu tehnicile filmului ori televiziunii poate fi încercată. Mă întreb însă dacă va duce la altceva decît la implicaţii în plus într-un gen şi aşa excesiv de complicat. Poate că faţă de îmbătrînirea vizibilă a **spectacolului** de operă refugiul genului îl va constitui sau muzica dramatică fără spectacol, sau forme **complet noi** de asociere cu vizualul. De pildă, filmul. Cîteodată mă gîndesc ce efecte extraordinare s-ar putea realiza într-o serie de filme care să comenteze cu imaginea Tetralogia lui Wagner. Din toate elementele angajate în operă, muzica se menţine de departe cea mai proaspătă. Nu mai credem în monştri mitici confecţionaţi din carton, nici în flăcări şi fulgere de teatru, nici în veridicitatea unor eroi care sînt vizibil tenori şi basi plini de merite, dar atît, şi nici măcar în spaţiul de 15 pe 20 m. al scenei în care ni se încătuşează imaginaţia. Dar nu putem să nu credem în genul lui Wagner sau al lui Gluck şi sîntem poate datori să căutăm pentru muzica lor alte corespondenţe vizuale. În măsura în care este într-adevăr necesar. Căci genul nu aşteaptă prea îndelung înspiraţia oamenilor de teatru : el tinde deja să se refugieze pe disc şi la radio unde duce la ora aceasta o existenţă cît se poate de înfloritoare. Indicele de vitalitate al muzicii dramatice (milioane de discuri vîndute anual, zeci de milioane de ascultători radio) depăşeşte incomensurabil pe cel al spectacolului propriuzis. El este atît de ridicat încît e capabil să provoace naşterea unor noi forme artistice, imprevizibile acum.

Pascal BENTOIU

PRETEXTE

Galbena, Busuioaca, Frîncuşa

O dată, în viitor, cînd frumoasa, răsunătoarea Lege a viei şi vinului, *pusă în dezbatere astăzi — şi noi cu toţii avem cîte un cuvînt de spus — va vindeca de relele ei podgoria românească* („Prestigiul podgoriei să se sprijine pe o producţie de masă, nu pe expoziţii!“ *scrie un specialist în „Scînteia“ de miercuri, aşezînd pe „i“ un punct mare şi greu cît un bob de strugure Napoleon) vom avea toată limpezimea de cap spre a judeca în fine la un pahar de vin sănătos cît l-a durut pe român capul de o bună bucată de vreme, înghiţind atîta poşircă. Specialiştii de azi, hotărîţi să curme răul, vorbesc despre vin ca despre un om — ei zic să trecem la „personalizarea vinului“. Nefasta aventură a oenologiei va rămîne probabil în istorie sub denumirea de „perioada de birocratizare a vinului“ — n-avem etichete de Drăgăşani, punem de Odobeşti, forma să fie în regulă. Nu putem să jurăm, dar vin cică s-ar fi stors şi din rumeguş, magiun de dovleac... Sulful intervenea ca un drac scamator asigurînd licorii otrăvite o claritare de speriat. Repetăm, mult l-a mai durut pe român capul în vremea din urmă bînd stoic făcăturile şi multe cuvinte tari a mai adresat el VIN-ALCOOLULUI... Totuşi televiziunea ne umplea de mîndrie arătîndu-ne medaliile cîştigate la marile întreceri internaţionale. Sticlele premiate primeau lauri glorioşi ca marii campioni la săritura în înălţime. Costică şi Mitică, la ei acasă, scuturîndu-se de greaţă în faţa micului ecran după paharul de „Vin de masă“ acru ca borşul, ziceau, bravo nouă dom'le uite că îi întrecurăm şi-acilea, stăm bine, mai toarnă un păhărel din ăsta, de-al nostru, indigenul, o fi el cum o fi, da'uite că acolo ţinem faţa.*

Nu ştim dacă sociologii s-au aplecat cumva asupra acestei probleme, dacă ei s-au gîndit la o statistică a urmărilor provocate de efectul nociv al falsificării vinului...

Vinul avea o dată însuşirea zeească de a înţelege ideea curată ca o flacără, de a îmbuna şi îndemna la înţelegere. Era şi timpul (pe care Legea viei *îl va reînvia, sîntem siguri), cînd fetele vesele şi zdravene ale Vinului, roşii în obraji, umplîndu-ne de mireasma lor cînd se aplecau peste noi punînd pe masă, carafa, se numeau Galbena, Busuioaca, Frîncuşa...*

AMFION

ARTE

revista străină

● **LE FILM SOVIETIQUE** (nr. 10, a. c.). O premieră cinematografică aşteptată cu mult interes în U.R.S.S. — ecranizarea piesei **Egor Buliciov şi alţii** de Maxim Gorki. Regizorul, Serghei Soloviov, a fost elevul lui Romm şi al lui Stolper. **Egor...** este primul său lung metraj. „Adoptînd piesa pentru ecran, declară regizorul, noi am pus accentul pe problemele care îl obsedează şi-l frămîntă pe Egor. Conştiinţa rolului său în lume, judecata sa asupra lumii şi asupra propriilor sale responsabilităţi... În anii '70 lectura piesei nu va mai fi aceeaşi ca în anii '30“

● **LES NOUVELLES LITTERAIRES** (5—11 nov. a.c.). Cîteva date statistice privind „tinerii şi lectura“ în Franţa, conţine în articolul lui Lucien Maillard **Cartea, victima pedagogiei :** 80% din tineri consacră lecturii mai puţin de o oră pe zi : numai 27% dintre ei plasează lectura pe locul întîi sau al doilea al „destinderilor“ de predilecţie ; la sfîrşitul ultimei clase se numai un sfert din totalul liceenilor posedă o bibliotecă personală etc. etc. Un fenomen taxat drept „derizoriu“ în comparaţie cu situaţia generală — potrivit statisticilor oficiale 57% din francezi nu citesc niciodată cărţi. Cît priveşte momentul descoperirii lecturii, o altă anchetă, întreprinsă printre adulţi, constată : 90% din persoanele interogate au descoperit gustul lecturii între 8 şi 16 ani, 7% între 16 şi 20 ani şi numai 3% după 20 ani.

● Marile premii ale umorului negru au revenit în acest an lui Jack Rivais pentru cartea **Le Condottiere** (Ed. Belfond), desenatorului Ronald Searle pentru Tiens, il n'y a personne (Ed. Pauvert), colecţiei **Theatre ouvert** (a Ed. Stock) şi filmului **Honey moon Killiers** de Leonard Kasel. Din juriu au făcut parte, între alţii, Hervé Bazin şi Robert Sabatier.

● **LA QUINZAINE LITTERAIRE** (1—15 nov. a.c.). Sub titlul **Treizeci de ani de viaţă socială. Cercle du Bibliophill** a publicat de curînd patru volume conţinînd „texte sociale şi politice“ de Anatole France. Ele se adaugă celorlalte douăzeci şi nouă care alcătuiesc ediţia cu „Opere complete“ ale autorului, descoperind, după opinia generală, un A. France puţin cunoscut. Cu atît mai mult, cu cît ultimul volum, cel de-al patrulea cuprinde în exclusivitate inedite.

● **LE MONDE** (13 nov. a.c.). Academia franceză de cinema prezidată de Georges Auric a decernat „Stelele de cristal“ pe anul 1970—71. Ele au revenit actriţelor Marina Vlady şi Marie-Jose Nat (pentru rolurile din filmele **Temps de vivre** şi, respectiv, **Elise ou la vraie vie**), actorilor Lino Ventura şi Ch. Denner (pentru rolurile din filmele L'Armee des ombres şi, respectiv, Le Voyou) precum şi regizorilor B. Paul (pentru filmul **Temps de vivre**), F. Bel, G. Vienne si M. Fano (pentru filmul **Le Territoire des autres**).

● **(14—15 nov. a.c.). Memoriile de război** ale generalului de Gaulle urmează a fi ecranizate într-un serial de televiziune în trei părţi a cîte nouăzeci minute fiecare. Pelicula va fi difuzată începînd cu data de 8 noiembrie 1972. Regizor — Pierre Cardinal.

● **L'EXPRESS** (1—14 nov., a.c.). Alarmanta proliferare şi difuzare a filmelor pornografice în Franţa face obiectul unei intervenţii semnate de Jean-Claude Loiseau : „La sexploatation“ este o afacere care merge. Astăzi, patruzeci de cinematografe afişează în permanenţă acest cinema al seriei C („C“ comme cochon). El prosperă pe Champs-Elysee. Se aventurează în oraşele din provincie, cu un succes inimaginabil numai cu trei ani în urmă... O găselniţă recentă : recuperarea eroilor populari... Aventurile amoroase ale lui Robin des Bois, **Testamentul sexual al lui Monte-Cristo, Viaţa amoroasă a omului invizibil...“**

● Începînd cu luna noiembrie a acestui an, Larousse publică lunar cîte unul din volumele noii sale enciclopedii. Concepută ca o variantă franceză a prestigioasei **Encyclopaedia Britannica, La Grande Encyclopedie** se va desfăşura pe spaţiul a şaizeci de volume reprezentînd un total de 62 500 pagini dactilografiate. Din cele 40 000 articole cîte va conţine enciclopedia o parte deosebit de însemnată a fost acordată ştiinţei şi tehnicii.

u. v. z.

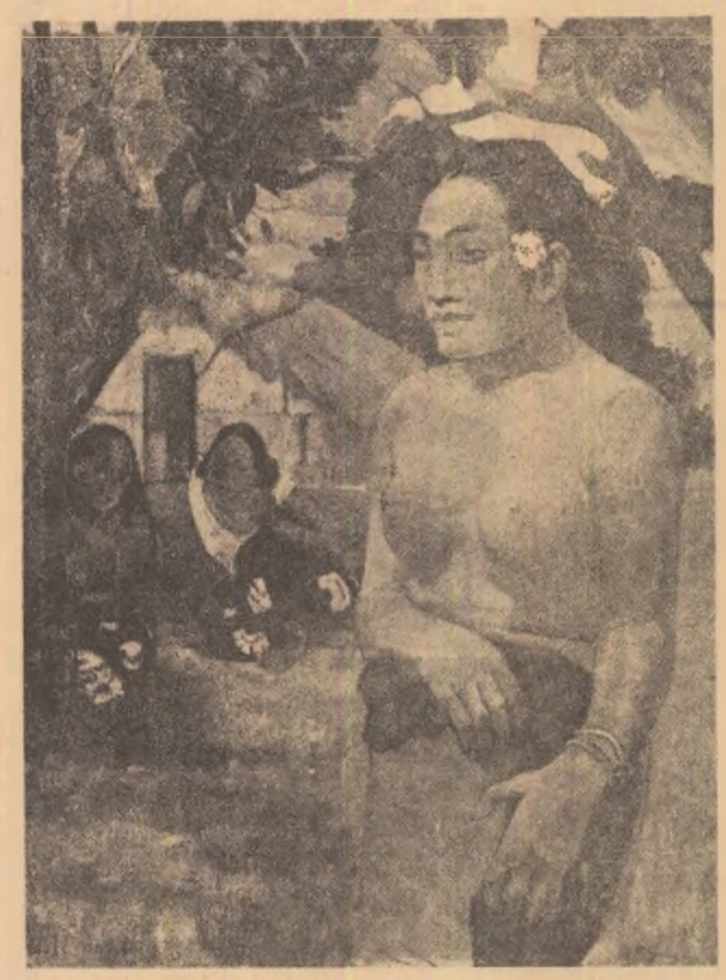

PAUL GAUGUIN : „UNDE MERGI ?"

Sculptură şi poezie

S-a vorbit de mult despre esenţa secret-poetică a tuturor artelor, chiar şi a celor înscrise în materie grea. Estetica secolului nostru, aprofundînd specificitatea tehnicilor, refuză în genere să reducă forma la o semnificaţie, fie aceasta şi poetică. Ipoteza poate fi totuşi păstrată măcar înlauntrul acelei corelaţii moderne a artelor pe care creatori şi critici s-au întrecut s-o promoveze şi s-o recunoască.

Am crezut că o redescopăr, văzînd expoziţia de sculptură şi desen a Gabrielei Manole Adoc, deschisă în sala **„Simeza"** la începutul acestei luni. Un presentiment poetic mărturisesc că mi l-a dat o siluetă stranie întrezărită prin vitrină şi, parcă, recunoscută. Era, într-adevăr, Don Quijotte, reprezentat într-o manieră de o inimitabilă simplitate. O armură intermitentă şi o cocardă ajung pentru a marca o prezenţă ce poate fi considerată grotescă, ori tragică, ori numai bizară, dar care este — şi asta contează — de neconfundat.

Sigur că autoarea beneficiază aici de sugestiile pe care diversele reminiscenţe literare şi plastice (există ilustraţii prestigioase la Don Quijotte) i le-au oferit atît ei cît şi publicului receptor. Dar tocmai această situaţie era de natură să creeze şi dificultăţi — ilustrativism, epigonism — care au fost depăşite cu o apreciabilă inteligenţă tehnică.

O altă piesă „poetică" este **Autoportretul** în marmură, care impune prin intelectualitatea discretă a ţinutei şi prin invitaţia, nu mai puţin discretă, la participare. E vorba de o participare în sensul „clasic" şi continuu al termenului, privitorul fiind chemat nu să adauge, să completeze, ci să interpreteze o formă fermă. Prin adecvarea şi economia sugestivă a mijloacelor portretul e adus la o foarte exactă... indeterminare (psihologică, nu plastică), în aşa fel încît intelectualitatea receptării pare conţinută în obiect. Rotunjimile simple şi totuşi neprevăzute ale orbitelor, delicateţea profilului, surîsul reţinut compun o figură enigmatică, de un calm intangibil. Fineţea procedării e transferată şi valorificată în plan moral, semnificaţiile morale se răsfrîng în formalismul procedării. Marmura pare abia atinsă — şi nu e un efect facil de lustruire — impresia finală e de armonie fără efort.

Se poate observa la Gabriela Manole-Adoc o recepţie delicată a lumii, o tandreţe şi o suavitate neostentativă, din care am fi tentaţi să facem atribute specifice feminităţii sale, dacă ele n-ar coexista cu o propensiune spre monumental, spre ample şi memorabile desfăşurări de volume. Un monumental înţeles încă ca o sugestie, ca o calitate, nu ca o dimensiune. Este ceea ce spune, de pildă, o compoziţie ca **Pescăruşi,** instalată deja de cîţiva ani pe malul lacului Herăstrău.

Dar nu numai tendinţele diferă ci şi — firesc — temele şi tehnicile. Autoarea încearcă să dea echivalenţe plastice unor concepte (**Evoluţia, Ecoul** etc.), să ipostazieze mişcarea, ori — ceea ce este mai caracteristic — să imprime o ritmicitate scontată unei materii dense. Citabil, în acest sens, pentru performanţa realizată e mai cu seamă grupul intitulat **Steaguri,** unde sculptoriţa reuşeşte să înscrie în piatră o viltoare ciudată, un freamăt aproape imaterial.

Cîteva recurenţe ne conduc la ipoteza unor „forme originare", chiar dacă nu în sens neapărat cronologic. Astfel, piese ca **Odă** şi **Mişcare** ni se par reductibile la o aceeaşi rotire stilizată de elice. La fel. **Peştii** ne amintesc prin întrepătrunderea şi multiplicarea de linii de **Pescăruşi.**

Cît despre materialele folosite, sculptoriţa lucrează cu egală aplicaţie şi — credem — plăcere, în marmură, bronz, inox, lemn, fără să urmărească, credem din nou, o demonstraţie gratuită de polivalenţă artizanală. Ceea ce caută ea, — şi găseşte de cele mai multe ori — este un raport de intimitate între materie şi tehnică, raport care a fost dintotdeauna semnul maturităţii creatoare. Înlăuntrul acestei intimităţi organice, piatra, lemnul ori bronzul sugerează ele singure soluţii tehnice, sculptorul primeşte idei de la însăşi materia de care vrea să se elibereze. Iată, de pildă, în compoziţii ca **Primăvara** sau **Căluşarii,** zgrunţurii bronzului sînt, parcă, lăsaţi anume să atîrne, pentru a pune în valoare unghiurile de mişcare, pentru a potenţa ritmul compoziţiei. Efectul acesta mi se pare omologabil cu modurile aşteptării frustrate din poezie.

GABRIELA MANOLE-ADOC : „ODĂ"

Revenim, aşadar, la poezie într-un comentariu pe care l-am aşezat de la început sub semnul ei, cu intenţia de a verifica **şi astfel** coerenţa unei iniţiative creatoare.

M-a convins mai puţin — şi n-aş dori să închei înainte de a o spune — tentativa de monumentalitate în lemn a Gabrielei Manole-Adoc. Atît **Cariatida,** cît şi **Pădureanca,** mi s-au părut prea puţin expresive. Iar încercarea de a reprezenta în bronz **Doftana** reprezintă un eşec, compoziţia fiind artificială şi ilustrativă.

Cît despre desenele Gabrielei Manole-Adoc, acestea apar ca nişte schiţe ale unor sculpturi viitoare, fiind, în ciuda siguranţei de linie, aservite preocupării centrale. De altfel, între desene şi sculpturi există un paralelism pe care expunerea în aceeaşi simeză l-a făcut elocvent.

Mircea MARTIN

ANIVERSĂRI U. N. E. S. C. O. — 1971

Yunus Emre

În toamna acestui an se împlinesc 650 de ani de la moartea marelui poet turc Yunus Emre. Azi se cunosc foarte multe date despre viaţa poetului derviş ; dar după moartea lui Emre au fost create multe legende care circulă şi azi în rîndul poporului turc.

Conform ultimelor cercetări de istorie literară, specialiştii consideră anul naşterii 1249. Din primii ani de învăţătură viitorul poet primeşte o solidă instrucţie umanistă, de la învăţatul Taptuk Emre. Apoi Emre pleacă în lungi călătorii cu gîndul de a cunoaşte şi de a cerceta existenţa oamenilor. Se pare că o bună parte din viaţă şi-a petrecut-o colindînd ţinutul Sakarya.

Poezia lui Emre este recunoscută ca o simbioză între filozofia populară orientală şi filozofia cultă islamică, într-un moment cînd lirica turcă îşi căuta noi căi de expresie. Pînă azi s-au păstrat 360 de poezii ale lui Emre. Aceste poezii au cunoscut mai multe ediţii. Prima ediţie modernă se datorează lui Burhan Toprak (1933). Apoi o excelentă ediţie a lui Abdulbaki Gölpînarli (1934). Azi, după 650 de ani de la moartea poetului, lirica suavă a lui Emre este încă proaspătă.

N. M. Y.

Pe faţa-mi stăruie ape tulburi

Inima gîndului meu e învăluită de iubiri
Limba-mi grăieşte de iubită, pe faţa-mi
stăruie ape tulburi.

De flăcări robitoare tot corpul mi-e cuprins
Fumul din mine se ridică în ceruri precum gîndul
din vis
Nici înăuntrul zalei de iubiri nu poţi scăpa.
Acum poveţele gîtuie sufletul, oricît de bune ar fi.
Iubirea ta e apa din mare, iar eu un mic peşte în ea.
Duhul meu vorbeşte pe gîndul limbii mele,
Duhul meu îmi spune: Tot sîngele e de vină.
Cei care te iubesc au o fărîmă de minte oare?
Yunus, tu să te faci pămînt pe drumul neprihăniţilor,
Căci truda lor e mai înaltă decît vîrful cerului.

Tu ai sucit şi gîndul neprihăniţilor

Te ştiu prea bine, eşti o lume perfidă,
Chiar de eşti mîngîiată de stînji.

Cei ce fug de tine nu pot trăi,
Eşti o lume ce smulgi din zori aripi.

Mi-ai luat iubirea, m-ai făcut să plîng,
Apoi cu alt chip vrei să-mi zîmbeşti.

Tu ai doborît şi tronuri dure
Tu ai sucit şi gîndul neprihăniţilor

Te ştiu prea bine, eşti o lume perfidă,
Chiar de eşti mîngîiată de stînji.

Adevărul încrustat în voce

Sufletu-mi clocoteşte cu marea, trupul în mişcările
caiacului
Mă sfîrşesc între două mări şi mă trîng lung,
Chiar de aş trece peste şapte mări, chiar de aş usca
şaptezeci de rîuri
Setea-mi nu se ostoieşte, nu se ostoieşte,
Adevărul are patru loturi, în mine se zbat şapte
Şi cîţi martori oare; eu în delirul lor alb rotund
Şi de ar jindui de opt ori raiul şi de ar veni o mie
de hurii
Ca să-mi abată sufletul, ce preţ să cer oare?
Dar cei ce ştiu calea slovei în iubiri se usucă
Sînt ca Mansur eretic, spînzuraţi-mă devreme
Căci mă fur dulce, mă fur dulce cu veselie.
Adevărule, vino ucide-mă aici, nu mă lăsa dincolo
Asta-i dorinţa încrustată în vorea lui Yunus Emre.

In româneşte de
NEUZAT M. YUSUF

punct şi virgulă

Am o părere bună despre mine

Citim în Cinema *(octombrie 1971) interesantul dialog al Evei Sîrbu cu Emanoil Petruţ. Sînt şi cîteva momente penibile, pe care trebuie să le transcriem :*

„— Ce crezi că ar descoperi un ochi care te-ar privi cu mai multă atenţie ?"

— Tocmai ceea ce arată mai bine la mine.

— Adică ?

— Puterea de transpunere şi virilitatea spirituală".

Nu se poate aşa ceva, ne-am zis. Emanoil Petruţ glumeşte. Să zică el, despre el, asta ? Îl ştiam un om cu simţul ridicolului. Ia să vedem mai departe. Zice tot E. Petruţ :

„— ...Poate de aceea eroii mei nu se usucă niciodată. Trunchiul lor dă lăstari".

Nu e o confuzie tipografică. Nu se poate. Ia să cercetăm mai departe. Iată un alt dialog :

„— Ce fel de actor crezi că eşti ?

— Născut iar nu făcut. Şi în orice caz mai complex decît îţi închipui şi din pricina asta am şi complexe".

Iată deci că e adevărat. E. Petruţ are o părere bună despre sine. Păcat că asta se lasă şi cu unele complexe. O, dar jocul de cuvinte : de complex ce sînt, am complexe !

Numai că dialogul devine genial abia în final :

„— Şi tu, Brutus ? *(întreabă Eva Sîrbu).*

— Şi eu. (răspunde Emanoil Petruţ)"

Într-adevăr, şi el. El cu „puterea de transpunere şi virilitatea spirituală".

Cum trec 100 de ani!

Fantastic cum trece vremea ! Deceniile se consumă ca nişte secunde iar secolele abia apucă să înceapă că şi sfîrşesc. Ritmul vieţii pe pămînt a devenit infernal. Existenţele noastre sînt nişte biete jucării în mîna timpului. Te uiţi la ceas cînd te culci, te uiţi la ceas cînd te scoli, nici nu pricepi cum a trecut un deceniu.

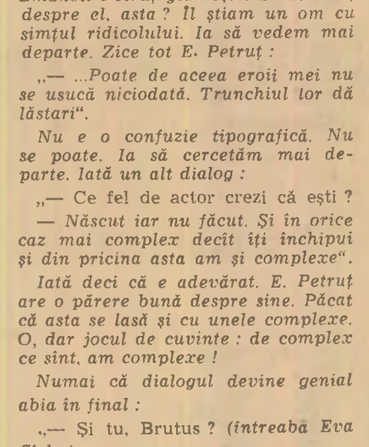

KAY H. NEBEL „PATRU LAMA"

În *„Luceafărul"* de sîmbătă 13 noiembrie 1971 a apărut un important text de Laurenţiu Fulga din care citîm : *„E ora unu şi 12 minute în noaptea de 10 spre 11 noiembrie 1871".* Deci anul 1871 ! Frumos an ! Şi abia dacă ne mai aducem aminte de el. Cum trece vremea ! Cum trec 100 de ani ! Era ca ieri ! Măretul, contradictoriul an 1871 ! Să nu fie cumva o păcătoasă greşeală de tipar. Dezluzie ! Aşa este, şi facem rectificarea de rigoare : citiţi 1971 şi nu 1871 !

Înapoi între atei

Un frumos poem, în Tribuna *de joi 11 noiembrie, înseamnă şi revenirea lui Ion Alexandru printre atei. Un cîntec de dor şi de ţară, un cîntec din care nu lipsesc bucuriile elementare, un cîntec care nu-şi propune să fie pur, ci este, pînă la urmă.*

E o adevărată bucurie revenirea lui Ion Alexandru printre poeţii de excepţie ai momentului.

Tehnica absurdului

Înţelegem raţiunile financiare din care revistele noastre de cultură trebuie să facă reclamă. Le înţelegem deşi nu sîntem de acord cu ele. Dar ne-am gîndit să luăm în serios una dintre aceste reclame. Şi uite ce iese !

În *Argeş,* lunar atît de prestigios, se face în luna octombrie reclama *Liniilor şi staţiilor de foarte înaltă tensiune.* Bună idee, ne-am zis. De cînd voiam noi să ne procurăm o linie personală de foarte înaltă tensiune. Asta da — publicitate. Şi mai sînt şi reclamele pentru extracţiile petroliere. Numai naivii şi scepticii mai ezită. Haideţi cu toţii să punem mîna pe exploatări petroliere !

Revistele noastre de cultură sînt astfel în situaţia de a face publicitate unor obiecte şi unor acţiuni foarte la îndemînă, zău aşa. Mai deunăzi, una dintre ele bătea toba să cumpărăm locomotive, ce mai stăm ? În alta, se anunţă importante facilităţi la desfacerea rulmenţilor.

În plină epocă realistă — toate aceste reclame cultivă cu încăpăţînare o adevărată tehnică a absurdului.

Qui prodest ?

Monumente de bun gust

„Convorbiri literare" *nr. 10, din octombrie a.c., e o revistă care abia se poate închide din cauza atîtor monumente de bun gust, cîte au fost dispuse cu generozitate de redacţie, între paginile 12—39, în piesa* „Oameni prin transfer" *de Natalia Dănăilă.*

Abia terminată descrierea cadrului şi un bărbat îi spune unei femei : „Bună dimineaţa, hărnicie !" *Nitel mai tîrziu, cu un vădit umor de subtilă extracţie, personajele îşi spun :* „Bună dimineaţa, popor !" *şi :* „Termină odată cu glumele tale de prost gust !" *(unde or fi găsit personajele acestea prost gust ! Ah, calomnie !) Vin şi aluzii de tip rafinat :* „La achiziţii, autorul ar fi luat cică vreo... mi se pare cam mult..."

Şi sînt multe puncte-puncte. Sînt şi unele replici în limba engleză. Cineva, numit Silvescu, răspunde la un moment dat, sincer : „Mmm..." *Acelaşi îi spune Letiţiei :* „Letiţia, ai de gînd să-mi faci o scenă ?" *pentru ca Violeta să-i spună de la obraz lui Toma :* „Dacă mai scoţi o vorbă te plesnesc... !"

Un imens suspens. 29 de pagini de monumente de bun gust. Numai un ochi de gazetar versat a putut pune mîna pe acest text. Dar vorba ultimei replici : „Hai, hai să mergem !"

Ispita de a „varia"

În *„Amfiteatru"* din octombrie, ne atrage atenţia un strigăt curat al unei conştiinţe deznădăjduite (Simelia Bron) care cere nici mai mult nici mai puţin : *„Trebuie îndepărtată şi ispita de a* „varia" *un repertoriu..."*

Încă o ispită care merită să fie îndepărtată.

Pe cît de anonim, pe atît de nobil

Atîta risipă de spirit ! Atîta strălucire a gîndului rămasă în anonimat ! În revista „Săptămîna" *apare o pagină intitulată* „Săptămîna în imagini". *Cunoaştem numele fotoreporterilor, putem aprecia nominal truda lor de a ne surprinde, pe fiecare, în poziţii cît mai incomode ori mai indecente. Cunoaştem şi apreciem.*

Nu ştim însă cine face textele acelea minunate din josul fotografiilor. Cine îşi risipeşte forţa de muncă, talentul şi caracterul intransigent pentru o cauză pe cît de anonimă, pe atît de nobilă ?

Vom mai apuca noi ziua în care să luăm cunoştinţă, cu surprindere şi bărbătie de numele celui ce a scris, acolo, în josul poziţioarelor noastre epopeea eroică a acestor ani ?

Noua serie a revistei „Tribuna şcolii"

Întru totul remarcabilă promite să fie, de vineri 12 noiembrie a.c., „Tribuna şcolii", odată cu apariţia întîiului număr sub conducerea lui Aurel Dragoş Munteanu.

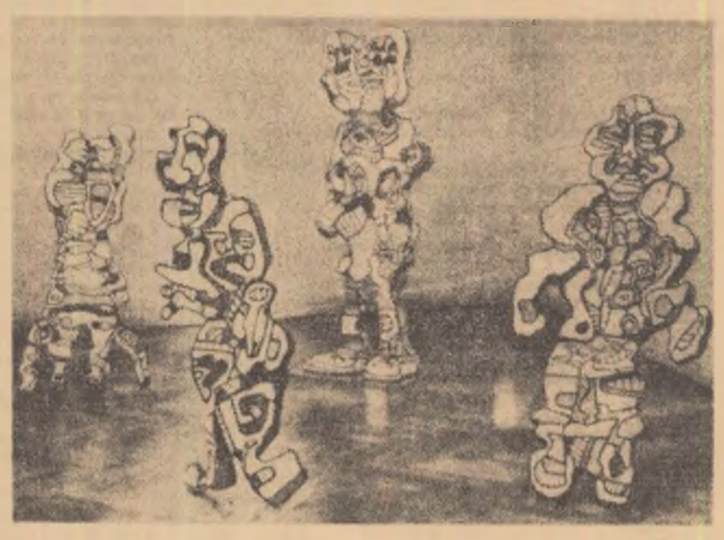

JEAN DUBUFFET : „FANTEZIE"

Minunea simplităţii

Simplitate, numele tău este Marin Mincu ! Iată dar că : „Numai că acum experienţa ONTOLOGICĂ nu mai este EXTERIOARĂ SUBSUMATĂ unui RITUAL STATIC şi IMUABIL, ci se constituie din zbuciumul lăuntric al naturii umane care se AUTODEPĂŞEŞTE prin renunţare treptată la ATRIBUTELE sale ESENŢIALE." *(„Tomis", oct. 1971).*

Minunate cuvinte simple ! N-am înţeles totuşi ce va să zică vorba „zbucium" *şi vorba* „lăuntric". *Să nu fie cumva la mijloc vreun excurs al autorului în pedanterie.*

Ridicîndu-se deasupra amănuntului profesional, menţinînd un strîns contact cu lumea dascălilor, şi nu prin anecdotică insignifiantă, ci prin problematică, prin semnificaţie, „Tribuna şcolii" încearcă — lucru greu ! — să fie foaia pe care o merită corpul nostru didactic.

Revista cîştigă de la un capăt la altul, sens politic. Refuzîndu-şi trufii prea mari, aspirînd cu onestitate la o precisă funcţie utilă „Tribuna şcolii" reuneşte colaboratori de netăgăduit prestigiu.

Remarcînd ţinuta grafică a revistei, îi dorim viaţă lungă şi o înviorare de substanţă şi în domeniul publicistic. Cu atît mai mult cu cît revista pare a şti ce vrea

apollinaire

Al nouălea poem de taină

Ador ciuful tău care e desăvîrşitul triunghi
  Al Divinităţii
Sînt pădurarul neperechii păduri virgine
  O Eldorado al meu
Sînt singurul peşte în oceanul tău voluptuos
  Tu prea-frumoasa mea sirenă
Sînt alpinistul munţilor tăi ninşi de zăpezi
  O alp al meu foarte alb
Sînt arcaşul divin al gurii tale — aşa de frumoase
  O mult prea scumpa mea tolbă de săgeţi
Şi sînt edecarul părului tău noptatic
  O falnic galeon pe canalul sărutărilor mele
Şi crinii braţelor tale mă cheamă prin semne
  O grădina mea de vară
Poamele pieptului tău îşi coc pentru mine dulceaţa lor
  O livada mea parfumată
Şi te-nalţ o Madeleine o frumuseţea mea peste lume
  Ca pe torţa luminii depline

(Poemes à Madeleine)

Al unsprezecelea poem de taină

Despre tine toata despre trupul tău mintea deşteptăciunea ta
Am făcut de mult frumoase poeme
Şi vreau să fac eu locuitor al pădurilor în aceste vremuri
  de război
Vreau să fac unul despre acel micuţ bordei drăgălaş
  Atît de nostim gătit în adîncul pădurii virgine
Acel gingaş bordei pe care mi l-ai dereticat în pădurea
  virgină
O palat mai frumos decît cel al Rosamundei Luvrul
  şi Escurialul
Aici voi intra spre a-mi alcătui opera mea cea mai frumoasă
Voi fi Domnul el-însuşi şi voi face în el dacă-o vrea
  Domnul un om mai mulţi oameni chiar o femeie
  mai multe femei chiar aşa cum făcu Domnul el-însuşi
O mic palat ferit al Madeleinei
Tu eşti frumoasă dragostea mea şi eşti o artistă
  sublimă tu care înalţi pentru mine cel mai frumos palat
  al lumii
Madeleine arhitectul meu adorat
Voi arunca un pod între tine şi mine un pod de trup
  tare ca fierul un pod de minune suspendat
Tu Arhitect eu Pontif şi creator de Omenire
Te ador Arhitect şi tu adori pe ziditorul podului
Pe care ca pe cel din Avignon toată lumea se
  va prinde în horă
Noi însine o Madeleine copiii noştri şi ei şi nepoţii
  noştri de asemeni
  Pînă la sfîrşitul veacurilor

(Poèmes à Madeleine)

Poem citit la nunta lui André Salmon

(13 iulie 1909)

Văzînd drapele-azi-dimineaţă eu nu mi-am zis
Iată bogatele veşminte ale săracilor
Nici că pudoarea democratică vrea să-mi voaleze durerea
Nici că libertatea în stimă ne îndeamnă să ne luăm acum
După frunze, o, libertate vegetală, o, supremă libertate
  păminteană
Nici că toate casele se aprind pentru o plecare fără de
  întoarcere
Nici că aceste mîini fluturate vor munci mîine pentru noi
  toţi
Nici chiar că-au fost spînzuraţi toţi cei care n-au ştiut
  să-şi tragă procopseală din viaţă
Nici chiar că lumea se reînnoieşte recucerind
  Bastilia
Ştiu că singuri o reînnoiesc cei ce sînt întemeiaţi
  în poezie
Parisul s-a pavoazat pentru că prietenul meu Andre
  Salmon se însoară

Ne-am întîlnit într-o hrubă blestemată
În timpul tinereţii noastre
Fumînd amîndoi şi prost îmbrăcaţi aşteptînd zorii
Inamoraţi înamoraţi de acelaşi cuvinte cărora ar trebui
  să li se schimbe sensul
Amăgiţi amăgiţi sărmani copii şi încă neştiind
  să ridem
Masa şi cele două pahare se prefăcură într-un muribund
  care ne aruncă privirea cea din urmă a lui Orfeu
Paharele căzură se sparseră
Şi noi învăţarăm să ridem

Plecarăm atunci peregrini ai pierzaniei
Străbătînd străzile străbătînd ţinuturile străbătînd
  raţiunea
Il revăzui pe ţărmul unui fluviu pe care plutea Ofelia
Care albă mai pluteşte încă printre nenufari
Trecea în mijlocul unor palizi Hamleţi
Pe flaut sunînd ariile nebuniei
Il revăzui alături de un mujic pe moarte numărind
  fericirile
Admirînd zăpada care seamănă cu femeile goale
Il revăzui făcînd una ori alta în cinstea aceloraşi
  cuvinte
Care schimbă faţa copiilor şi eu zic toate aceste
  lucruri
Amintire şi Viitor fiindcă prietenul meu André Salmon
  se însoară

Să ne bucurăm nu pentru că prietenia noastră a fost
  fluviul care ne-a fertilizat
Terenuri riverane a căror abundenţă e hrana
  pe care toţi o năddjduiesc
Nici pentru că paharele noastre ne aruncă o
  dată mai mult privirea lui Orfeu agonizînd
Nici pentru că am crescut atît încît mulţi
  ar putea să confunde ochii noştri cu stelele
Nici pentru că drapelele pocnesc la ferestrele
  cetăţenilor care sînt mulţumiţi că au
  viaţa şi citeva lucruri mărunte de apărat
Nici pentru că întemeiaţi în poezie noi avem
  drepturi asupra cuvintelor care întocmesc şi desfac
  Universul
Nici pentru că putem plînge fără să ne fie ruşine şi
  pentru că ştim să rîdem
Nici pentru că fumăm şi bem ca altădată
Să ne bucurăm pentru că diriguitoare a focului şi a
  poeţilor
Dragostea care umple la fel ca lumina
Întregul spaţiu solid dintre stele şi planete
Dragostea vrea ca astăzi prietenul meu Andre Salmon
  să se însoare

(Alcools)

În bordeiul din peştera

Mă avînt spre tine şi mi se pare că şi tu te avînţi
  spre mine
O putere ţîşneşte din noi care e un foc solid care ne
  sudează
Şi mai e şi o contradicţie care face să nu ne
  putem zări

„AL... POEM-DE TAINĂ"
Desen de TAŞCU GHEORGHIU

În faţa mea peretele de cretă se crapă
Sînt spărturi
Lungi urme de scule urme linse şi care par
  făcute în stearină
Pene de spărturi sînt smulse de trecerea tipilor
  din odaia mea
Eu am în astă seară un suflet care s-a scurmat
  care e gol
Ai zice că te nărui în el fără încetare şi fără-a
  da de fund
Şi că n-ai nimic de ce să te agăţi
Ce cade în el şi ce trăieşte acolo e un soi de fiinţe
  urîte care-mi fac rău şi vin de nu ştiu unde
Da cred că vin din viaţa unui fel de viaţă
  care e în viitor în viitorul brut pe care încă
  nu l-am putut cultiva sau dura sau umaniza
În acest mare vid al sufletului meu lipseşte un soare
  lipseşte ceea ce luminează
Asta e azi şi-n astă seară şi nu întotdeauna
Din fericire nu e decît în astă seară
În zilele celelalte mă apropii de tine
În zilele celelalte mă mingii de singurătate
şi de toate ororile
Închipuindu-mi frumuseţea ta
Spre a o-nălţa deasupra universului extaziat
Apoi mă gîndesc că mi-o închipui în van
N-o cunosc prin nici-un simţ
Nici chiar prin cuvinte
Şi gustul meu de frumuseţe e aşadar tot atît de van
Existi tu oare aevea dragostea mea
Sau nu eşti decît o entitate pe care-am creat-o fără să
  vreau
Spre a-mi umple singurătatea
Eşti oare una din acele zeiţe asemeni celor pe care
  Grecii le înzestrară ca să se plictisească mai puţin
Te ador o zeiţa mea suavă chiar dacă nu exişti
  decît în închipuirea mea.

(Calligrammes)

Cai de friza *)

În albul şi nocturnul novembre
Atunci cînd arborii sfîşiaţi de artilerie
Mai îmbătrîneau încă sub zăpadă
Şi abia dacă aduceau cu nişte cai de friză
Înconjuraţi de valuri de sîrme de fier
Inima mea renăştea ca un pom în primăvară
Un pom roditor pe care se deschideau
  Florile dragostei

În albul şi nocturnul novembre
În timp ce obuzele cîntau înspăimîntător
Şi florile ucise ale pămîntului exalau
  Miresmele lor de moarte
Eu descriam în fiecare zi dragostea mea pentru Madeleine
Zapada pune palide flori pe arbori
  Şi îmbracă-n hermină caii de friză
    Care se văd pretutindeni
    Părăsiţi şi înfiorători
    Cai muţi
  Caii noştri ghiţoşi dar ghimpaţi
    Şi eu îi însufleţesc dintr-odată
  În turmă dragi noateni pagi
Care pornesc spre tine precum albe talazuri
    Pe Mediterană
  Şi-ţi aduc dragostea mea
Rozaliile o panteră o columbe stea viorie
    O Madeleine
Te iubesc cu delicii
Dacă visez de ochii tăi visez de izvoarele de răcoare
Dacă mă gîndesc la gura ta trandafiri mi se-arată
Dacă visez de sinii tăi Paracletul coboară
  O dualâ columbă a pieptului tau
Şi vin să-mi dezlege limba mea de poet
  Spre a-ţi spune iar
  Te iubesc

Poeme

În românește de Tașcu Gheorghiu

Faţa ta e un buchet de flori
  Azi te văd nu Panteră
    Ci Toatăfloare
Şi eu te respir o a mea Toatăfloare
Toţi crinii urcă în tine ca nişte psalmi de iubire
  şi-ncîntare
Şi aceste cîntări care zboară spre tine
    Mă duc în preajma ta
  În frumosul tău Orient în care crinii
Se prefac în palmieri care cu mîinile lor frumoase
Îmi fac semne să viu
Racheta se desface floare nocturnă
    Cînd se face noapte
Şi cade iar ca o ploaie de lacrimi amoroase
De lacrimi fericite pe care bucuria le naşte
  Şi te iubesc cum mă iubeşti
    Madeleine

(Calligrammes — La tête étoilée)

*) bazorelief pe friza unui templu antic şi, în argot militar, bîrnă groasă cu ţepi (spre a apăra o deschizătura de meterez.)

Tristeţea unei stele

O falnică Minervă e pruncul frunţii mele
Pe veci o stea de sînge mă-ncununează crai
Gîndirea e-n adîncuri şi cerul plin de stele
E-n pisc unde Zeiţă de mult te înarmai

Nu cel mai crunt aşadar acesta mi-e sîngirul
Borta mortală-aproape şi care s-a-nstelat
Dar chinul tainic care-mi hrăneşte-ncet delirul
Nicicînd n-ascunse-un suflet — mai crud şi-nverşunat

Şi port cu mine chinul ce-şi are-n jar substanţa
Cum licuricul trupul şi-l ţine-nflăcărat
Cum în soldat palpită inima pentru Franţa
Şi-n crinii cu dulci inimi polenul parfumat

(Calligrammes — La tête étoilée)

Inscripţia engleză

E ceva atît de uşure atît de îndepărtat
Încît numai gîndindu-l îl materializezi prea mult
Formă limitată de marea albastră
De vuietul unui tren în mers
De mireasma eucaliptilor a mimozelor
Şi a pinilor maritimi

Dar atingerea şi savoarea

Şi acea sprintenă călătoare micuţă îşi înclină brusc
  capul pe cheiul gării din Marsilia
    Şi plecă
    Fără-a şti
Ca amintirea ei va pluti
Peste-o dumbravă din Champagne în care un soldat
  încearcă
La focul unui bivuac să evoce această vedenie
Prin fumul de scoarţă de mesteacăn
Care miroase-a smîrnă mireană
În timp ce volutele albăstrii care urcă
Dintr-o havană scriu cel mai tandru din cîte nume sînt
  pe lume
Dar nodurile năpîrcilor deznodîndu-se
Scriu şi ele numele emoţionant
Ale cărei fiecare s(love) se încercu'e-ntr-o frumoasă
  engleză

Şi soldatul nu mai îndrăzneşte să-ncheie
  Jocul de cuvinte biling care nu-ntîrzie de loc să dea la
  iveală
  Această caligrafie silvestră şi vernală

(Calligrammes)

Epitalam

E prea tîrziu şi omul mi-a luat visata soră
Cu ţîţe de ispită-n a serilor tristeţe.
Şi-a vrea n-am fost în stare sub stelele-n diamant
Să-ascult atunci sărutul ce-i da acel Amant.

O, soră, vînătoarea, în nopţi a răsunat,
Corneţii-n depărtare un freamăt vag au dat,
Şi sînu-ţi sfîşiase greu capul muribund,
Să re-ncălzească fruntea trădată-a unui Sfînt.

O, să visăm, surorâ ! — Coama-ţi strălucitoare ! —
Ai visuri aurite de vîntre prăsitoare ?
Şi-apoi, cu alte somnuri adînci, nul e-acest vis
Şi-ţi spune că iubirii nicicînd nu te-ai deschis.

Împudică fecioară, o, soră, zi, te-ai dat. —
Cînd vii, — răpusă-acelui tainic mag domn peste sabat ?
Dorinţa mea să aflu ce-acolo făcuşi goală
La fel va fi cu basmul, zi, tainic şi de gală.

Şi jindul, carte încă stînd neclintită-n poală ?
Fornirea, oh ! pornirea ce-ai vrut a te porni
Copil cu sînii piatră, cu sfîrcuri rubinii,
De ce, copilă, soră, răpusă-ai vrut să fii ? —

La glezne-ţi zvîrle-aurora floarea-i de dafin roză ;
Şi floarea ta, şi sînu-ţi, şi noaptea, şi-o hipnoză
M-au cam ucis, Frumoaso-n pădurea adormită !
Pîndind amantu-n goana-i, pe cal, înnebunită.

Or, tu plecaşi în crupa, Magul te prihăni,
Pe ochi, pe sîni, pe buze, gura lui îndrăzni !
O, spune-o, spune,-o, soră, spune-mi ce nu-ndrăzni !...
Şi gîfîind, o soră, iată-te-ntoarsă-n cale,

Din ţara-ncinsă-n care femeile merg goale.
Şi-acei ce te iubiră cu boiul negru sînt,
Iar la răscruci lungi trupuri par dulce-a lincezi,
Şi soarelui se taie ţeasta-n fiece zi,
Ca sîngele să-şi verse în raze pe pămînt.

(Il y a)

Farsa oglinzii

Netrebnic stam, pe-o ziuă, n odaia cu alb pat
Unde-n oglindă Linda îşi admira figura
Şi, graţie oglinzii, ducîndu-mă, — am luat
Spre-a mă schimba pricina : întîia şi sperjura.

Fără pereche Linda nainte fu dar azi
Ştiu că e dublă, poate, doar pe-a oglinzii gheaţă ;
Inima-mi, prin ce drumul iubirea ei a tras,
Sperjură e acuma pentru secunda-i faţă.

Or, eu, din ziua-aceea, ades am comparat
În cuibu-n care-oglinda acceptă-un pur miraj,
Gingaşa faţă-a Lindei, obrazu-i reflectat
Dar inima-mi să-alege fu fără de curaj.

Dacă, sperjur de-a pururi, să-aleg am şovăit
Nu-i că mai mîndră-i doamna-n oglinda glacială ;
Că e aevea, totuşi, o-ador nepărmurit
Şi fiindcă moare dacă vrea sora ei formală.

Ador reflexul Lindei aevea şi-n răspăr
Ce-o simulează-ntreagă şi-aproape fabuloasă,
Dar cum e ea modernă şi vie-ntr-adevăr :
Domniţa din oglindă e-aşa miraculoasă !

Şi-un gest real ce-n sticlă se-ncheagă din neant
Rămîne rece-n ciuda bietului ei clivaj.
Oglinda prinse-n farsa-i nu numai un amant
Care iubindu-şi draga, iubi doar un miraj.

(Il y a)

Luceafărul

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor şef : Ştefan Bănulescu
Redactori şefi adjuncţi :
Cezar Baltag, Fănuş Neagu,
Adrian Păunescu
Secretar general de redacţie :
Constantin Ţoiu

REDACŢIA :
Bucureşti, Bd. Ana Ipătescu 15
Telefon : 11 51 54; 12 16 10

ADMINISTRAŢIA :
Şoseaua Kiseleff 10, tel. 18 33 99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei; 6 luni — 26 lei; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion